

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСІВ**

До захисту допустити:

В.о. завідувача кафедри

Омельченко В.Я.

(підпис)

(ПІБ завідувача кафедри)

«01» червня 2023р.

**«СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКІВСЬКО-КРЕДИТНІЙ
СФЕРІ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ»**

Кваліфікаційна
робота здобувача
вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
вищої освітньо-освітньо-
професійної програми
«Менеджмент» :
Сотнікова Максима Олеговича

Науковий керівник:
Омельченко В.Я..
Д.е.н., професор кафедри
менеджменту та фінансів

Рецензент:
Боєнко О.Ю
К.е.н., доцент, зав.кафедри
маркетингу і бізнес-аналітики
Донецького національного
університету ім.В.Стуса

Кваліфікаційна
робота захищена
з оцінкою 80 С

Секретар ЕК
«17» червня 2023р.

**МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСІВ**

Рівень вищої освіти Бакалавр
Шифр та назва спеціальності 073 «Менеджмент»
Освітньо-професійна програма «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри д.е.н., професор,
(науковий ступінь, вчене звання)

Омельченко В.Я.

(ППП завідувача кафедри)

«_____» _____ 20__ р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Сотніков Максим Олегович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Система ризик-менеджменту в банківсько-кредитній сфері України та напрями її удосконалення

керівник роботи Омельченко В.Я., д.е.н., професор,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Маріупольського державного університету від «23» лютого 2023 року № 30.

2. Строк подання студентом роботи «31» травня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет)

Мета роботи: Розвиток теоретико-методологічних основ дослідження банківських ризиків та причин їх виникнення, методів оцінки банківських ризиків.

Об'єкт дослідження: Процеси формування ризиків кредитних організацій України.

Предмет дослідження: Теоретико-методологічні аспекти формування ризиків розвитку кредитних організацій України.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ
РИЗИКІВ КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

1.1. Економічна природа виникнення ризиків кредитних організацій

1.2. Теоретичні основи класифікації банківських ризиків

**РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО
СЕКТОРУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

2.1. Аналіз контролю за банківськими установами Національним банком України

2.2. Аналіз динаміки кредитних портфелів банків України

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УСУНЕННЯ РИЗИКІВ КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Систематизація проблем регулювання НБУ діяльності банків з іноземним капіталом в Україні

3.2. Методика аналізу і управління ризику кредитних організацій

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Омельченко В.Я., д.е.н., професор		
Розділ 2	Омельченко В.Я., д.е.н., професор		
Розділ 3	Омельченко В.Я., д.е.н., професор		

6. Дата видачі завдання «15» березня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікації роботи	до 06.02.2023	
2.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та наукового керівника	23.02.2023	
3.	Консультація з науковим керівником	постійно	
4.	Робота з науковою літературою. Визначення плану кваліфікаційної роботи	до 15.03.2023	
5.	Робота над теоретичною частиною кваліфікаційної роботи	15.03.2023-03.04.2023	
6.	Подання на перевірку теоретичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 03.04.2023	
8.	Робота над аналітичною частиною кваліфікаційної роботи	03.04.2023-01.05.2023	
9.	Подання на перевірку аналітичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 01.05.2023	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	24.05.2023	
11.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	до 31.05.2023	
12.	Захист кваліфікаційної роботи	13.06.2023 – 17.06.2023	

Студент

 (підпис)

Сотніков М.О.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи

 (підпис)

Омельченко В.Я.

(прізвище та ініціали)

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Теоретично-методологічні основи економічної сутності ризиків кредитних організацій	11
1.1. Економічна природа виникнення ризиків кредитних організацій	11
1.2 Теоретичні основи класифікації банківських ризиків	15
Розділ 2. Організаційно-економічні основи розвитку банківського сектору України в сучасних умовах	29
2.1 Аналіз контролю за банківськими установами Національним банком України	29
2.2 Аналіз динаміки кредитних портфелів банків України	40
Розділ 3. Шляхи усунення ризиків кредитних організацій	52
3.1. Систематизація проблем регулювання НБУ діяльності банків з ... іноземним капіталом в Україні	52
3.2. Методика аналізу і управління ризику кредитних організацій	59
Висновок	64
Список використаної літератури	67

Вступ

Актуальність теми дослідження. Непроста ситуація, що склалася в українській економіці на сьогоднішній день, диктує комерційним банкам дотримуватися інших умов, під які вони повинні пристосовуватися під час здійснення своєї діяльності. Тут кредитні організації змушені переглянути свою кредитну політику, депозитну політику.

Актуальність роботи полягає в тому, що комерційний банк на сьогоднішній день – це незамінний суб'єкт ринкових відносин, який характеризується тим, що він надає кредити, як фізичним, так і юридичним особам. Крім цього, він є фінансовим посередником при здійсненні розрахунків між суб'єктами економіки.

Дослідженню розвитку банківського сектору України в сучасних умовах послужили роботи вітчизняних і зарубіжних авторів в області економіки і банківської справи таких авторів, як Л. Н.Тепман, Т.Л. Мягкова, О. А.Богданкевич, О. Г. Коваленко, О.Є. Медведєва, О.М. Кузьмак, Boyd H. John та інших.

Проте, незважаючи на значущість наукових розробок зазначених вчених, потребують подальшого наукового опрацювання питання, пов'язані з розробкою системи індикаторів оцінки стійкості банківського сектора на основі розвитку міжбанківської конкуренції .

Ці обставини визначили актуальність теми роботи, обумовили мету, завдання та змістовну спрямованість дослідження.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розвиток теоретико-методологічних основ дослідження банківських ризиків та причин їх виникнення, методів оцінки банківських ризиків.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких **задач:**

- розглянути теоретичні основи банківських ризиків;
- розглянути економічну природу виникнення ризиків кредитних організацій;

- розглянути методика аналізу та управління ризиками кредитної організації;
- проаналізувати умови та ризики банківського сектора України;
- оцінити ефективність кредитних портфелів банків України;
- надати рекомендації щодо зниження ризиків кредитних організацій України;
- надати рекомендації щодо зниження кредитного ризику кредитних організацій України;
- розробити напрями підвищення ефективності кредитного портфелю банку.

Об'єктом дослідження є процеси формування ризиків кредитних організацій України.

Предметом дослідження є формування ризиків після аспектів розвитку кредитних організацій України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи є положення сучасної економічної теорії, банківської діяльності, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених в області банківської діяльності, менеджменту та фінансів.

У роботі використано систему методів, які забезпечують логічну єдність дослідження – діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи: метод історичного аналізу (при дослідженні економічної природи виникнення ризиків кредитних організацій); системно-структурного аналізу (при визначенні проблем регулювання НБУ діяльності банків з іноземним капіталом в Україні); методи системного аналізу та синтезу, а також синергетики (при розробці понятійного апарату категорії «ризика кредитної організації»); метод встановлення причинно-наслідкових зв'язків (при дослідженні міжнародного досвіду банків антикризового регулювання та нагляду в Україні); методи економіко-математичного моделювання (при розробці системи індикаторів оцінки стійкості банківського сектора на основі розвитку міжбанківської

конкуренції).

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні дані міжнародних організацій (ЮНКТАД, СОТ та ін.), Укази Президента України, законодавчі акти України, дані вітчизняної та зарубіжної офіційної статистики, монографічна та періодична література, Інтернет-ресурси, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у концептуальному вирішенні питань розвитку теоретико-методологічних основ дослідження економічної сутності ризиків кредитних організацій в Україні.

Конкретні наукові результати, які характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

у результаті систематизації і узагальнення теоретично-методологічних основ економічної сутності ризиків кредитних організацій *обґрунтована* методика аналізу та управління ризиками кредитної організації;

удосконалено:

науково-методологічні підходи щодо організаційно-економічної основи розвитку банківського сектору України в сучасних умовах. Особливого значення набуває стратегія і тактика регулювання діяльності банків з іноземним капіталом для отримання максимальних переваг і, відповідно, мінімальних загроз для банківської системи України. Необхідно врахувати і той факт, що українська економіка потребує іноземних інвестицій, а тому дії, рішення, пов'язані з обмеженням доступу іноземного банківського капіталу мають бути виваженими. Важливим є створення умов, за яких і банки з іноземним капіталом, і з вітчизняним приватним могли б успішно функціонувати, конкурувати для досягнення важливих макроекономічних завдань;

отримали подальшого розвитку:

методологія дослідження системи індикаторів оцінки стійкості банківського сектора на основі розвитку міжбанківської конкуренції.

Оцінювати стійкість банківської системи необхідно на основі чотирьох основних груп індикаторів оцінки: макроекономічні показники впливу на стійкість банківської системи; показники оцінки стану банківської системи (агрегований індекс стійкості); рейтингові оцінки надійності та привабливості банківської системи; показник оцінки стійкості системи (Z-індикатор Роя).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретико-методологічні положення, висновки та рекомендації роботи сприятимуть розвитку банків в умовах підвищення рівня економічних ризиків в Україні.

Структура роботи. Дана робота складається з 72 сторінок, яка включає в себе: вступ, 3 глави основної частини, висновки, 74 джерела та 2 додатки. Також було розроблено 15 таблиць, та 7 рисунків.

Розділ 1. Теоретично-методологічні основи економічної сутності ризиків кредитних організацій

1.1. Економічна природа виникнення ризиків кредитних організацій

Кожен комерційний банк при здійсненні своєї діяльності прагне мінімізувати для себе рівень банківського ризику. Для того щоб здійснити мінімізацію рівня ризику, керівництво комерційного банку спочатку має знати причину виникнення банківського ризику. Згідно Тепману Л. Н. і Еріашвілі Н. Д., «існують загальні причини виникнення банківських ризиків і тенденції зміни їх рівня.

Іноді бувають такі випадки, коли банківський ризик є наслідком якого-небудь результату діяльності комерційного банку. Наприклад, при видачі комерційним банком кредиту своєму клієнту він виявляється схильний до кредитного ризику при несвоєчасному поверненні позички боржником з нарахованими відсотками на період позичання коштів. Або в результаті своєї нераціональної діяльності, комерційний банк може бути схильний до ризику ліквідності в разі несвоєчасного виконання своїх зобов'язань перед своїми вкладниками, кредиторами.

Крім цього, не можна не відзначити і те, що причинами банківських ризиків можуть бути недостатній рівень кваліфікації персоналу банку; складність організаційної структури кредитної організації; плинність кадрів і т.д.

На думку одного із зарубіжних джерел, а саме Boyd H. John, «комерційні банки змушені приймати ризик при здійсненні поточної діяльності». Це відбувається шляхом функціонування в нестабільному середовищі і, не володіючи при цьому всією інформацією про своїх

контрагентів, маючи можливість мінімізувати значну частину ризику, комерційні банки не завжди роблять це, оскільки ризик прямо пропорційний доходу банку і повністю прийнятний при наявності достатньої величини грошових коштів» [70, с. 1330].

Для того щоб сформувавши максимально чітке уявлення про кредитний ризик, пропонується розглянути чинники, що впливають на виникнення даного ризику, щоб сформулювати авторську позицію щодо їх класифікації. В результаті дослідження економічної літератури можна зробити висновок про наявність цілого ряду думок про класифікацію вищевказаних чинників (таблиця 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Класифікація факторів виникнення кредитного ризику

Ознака класифікації	Класифікація факторів ризику
1. За джерелом виникнення	1. Внутрішні 2. Зовнішні
2. За масштабами	1. Макроекономічні чинники виникнення 2. Фактори, пов'язані з банком 3. Фактори, пов'язані з позичальником
3. За джерелом коштів (Авторська класифікаційна ознака)	1. Виконання зобов'язань за рахунок первинних погашення заборгованості джерел 2. Виконання зобов'язань за рахунок вторинних джерел

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Банк – це, перш за все, господарюючий суб'єкт, переважним джерелом доходів якого є найбільш ліквідні активи (готівка і безготівкові грошові кошти), тобто банк більше зацікавлений в поверненні розміщених кредитних коштів у вигляді грошей, а не майна дефолтного позичальника (це одна з характерних особливостей банківської індустрії).

У цьому його відмінність від ломбарду, прибуток якого складається з різниці між вартістю купленої речі (з урахуванням дисконту) її ліквідаційної вартістю (ринковою вартістю майна за вирахуванням витрат на продаж).

Для опису авторського розуміння причин виникнення кредитного ризику пропонується використовувати поняття «первинних» і «вторинних» джерел погашення кредиту (таблиця 1.1.2).

Таблиця 1.1.2

Фактори виникнення кредитного ризику

Фактори, які впливають на первинні фактори джерела погашення заборгованості	Фактори, які впливають на вторинні джерела погашення заборгованості
Здатність позичальника виконувати свої зобов'язання за рахунок вхідного грошового майна: 1. Економічна ситуація в країні 2. Політичні зміни 3. Положення позичальника на ринку 4. Фінансове становище позичальника забезпечення	Ліквідність і достатність обтяженого потоку: 1. Ліквідність заставного забезпечення 2. Адекватність встановленого дисконту 3. Достатність заставного забезпечення 4. Юридичні ризики втрати заставного
Сумлінність позичальника	Ризик невиконання зобов'язань поручителям

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Надзвичайно важливим аспектом розкриття економічної природи кредитного ризику є дослідження його структури. Так, говорячи про структуру кредитного ризику, С. Дубков [18, с.21-25] розрізняє ризик окремого позичальника та ризик кредитного портфеля. Вважаємо такий підхід досить звуженим, адже ризик окремого позичальника доповнюється, наприклад, ризиками страховика, гаранта або поручителя.

До того ж, один й той самий позичальник може отримати в банку декілька кредитів на різних умовах, наприклад, кредитну карту з кредитним лімітом, що відновлюється, та разовий цільовий кредит, який необхідно виплачувати рівними сумами платежів. У такому разі позичальник може справно виконувати зобов'язання за одним кредитом та порушити свої зобов'язання за іншим. Це означає, що, крім ризику позичальника, слід також виокремлювати ризик окремої кредитної угоди.

Натомість О. Тарханова [64] вважає, що кредитними є група ризиків, зокрема, ризик кредитної операції, ризик позичальника, ризик банку позичальника, які, у свою чергу, включають ризик відмови клієнта від виконання зобов'язання, ризик неможливості виконання зобов'язань, ризик неможливості обслуговування клієнта, ризик неефективного управління.

Дослідниця включає до кредитних ризиків операційний ризик у частині виконання кредитних операцій. Вважаємо, що природа операційного ризику суттєво відрізняється від природи кредитного ризику, тож ототожнювати їх не варто. Не зрозумілим є те, що саме автор вкладає у зміст ризику неможливості обслуговування клієнта. До того ж, неефективне управління важко назвати ризиком. Це, скоріше, причина реалізації кредитного ризику, адже це свідомо прийняті управлінські рішення, а не подія, що настає з певною ймовірністю.

Вважаємо, що при структуризації кредитного ризику слід виділяти такі рівні його реалізації, як рівень кредитної угоди, рівень позичальника, рівень забезпечення кредитної угоди, рівень банку-кредитора (рис.1.1.1).

Рис. 1.1.1. Рівні реалізації кредитного ризику та причини його реалізації

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Отже, ми розглянули причини виникнення банківських ризиків. Тепер

перейдемо до розгляду методів оцінки банківських ризиків.

1.2 Теоретичні основи класифікації банківських ризиків

Після того, як ми дали визначення поняттю «кредитна організація» або «комерційний банк», перейдемо тепер до розгляду сутності банківських ризиків.

Згідно Мягкової Т. Л., під ризиками в банківській діяльності розуміється нічим необумовлені можливість зниження величини доходів, збільшення витрат, зменшення прибутку, зниження величини власного капіталу кредитної організації. Це все в сукупності позначається на нездатності банком розплачуватися за своїми зобов'язаннями внаслідок будь-яких чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, які впливають на результат діяльності економічного суб'єкта [53, с. 182].

Лео Шустер, говорячи про ризики, підкреслює: «Банкір, що втратив здатність ризикувати, банкіром більше бути не може. Ця стара мудрість нагадує про те, що ризики іманентні банківській системі» [68, с. 75].

Таблиця 1.2.1

Трактування поняття «ризик»

№ пп	Визначення	Автори
Ризик як загальносистемне явище		
1	Ризик як діяльність, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якого є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі і відхилення від мети	Донець Л.І. [17]
2	Ризик – імовірність події чи групи споріднених випадкових подій, які спричинюють збитки об'єкту, який володіє даним ризиком.	Останкова Л.А., Шевченко Н.Ю. [55]
3	Ризик, слід розуміти як міру небезпеки, що одночасно вказує і на можливість заподіяння шкоди протягом деякого часу, і на його величину.	Астрелін В.В. [5, с. 10]
4	Ризик як рівень фінансової втрати, що виражається у можливості не досягти поставленої мети; у невизначеності прогнозованого результату; у суб'єктивності оцінки прогнозованого результату.	Ковальов В.В. [34]
Ризик у банківській справі		
1	Банківський ризик – це ймовірність недоотримання доходів	Примостка Л.О. [58,

	або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників	с. 51]
2	Під банківським ризиком розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків	Партин Г.О. [56]
3	Під банківським ризиком прийнято розуміти можливу загрозу втрати банком частини ресурсів, недоодержання доходів або створення додаткових видатків у результаті здійснення фінансових операцій.	Лачкова В.М., Лачкова Л.І., Шевчук І.Л. [45]
4	Банківський ризик – це певна ситуативна характеристика діяльності банків, яка показує невизначеність її результатів і відображає вірогідність відхилення дійсності від запланованого.	Волков А.А. [15, с. 117]
5	Ризики банківської діяльності – ймовірність того, що події, очікувані або не очікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку	Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [51]
6	Банківський ризик – це ймовірність відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності банку через здійснення активно-пасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив факторів зовнішнього середовища, наслідки якої можуть бути негативними, нульовими або позитивними.	Бойківська Л.І. [12, с. 9]

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Отже, ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка стосується діяльності суб'єктів, пов'язаної з подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, ризик-менеджмент визначається як система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає: систему управління; систему ідентифікації і вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю) [51].

Як зазначає О.М. Кузьмак, ризик-менеджмент можна розглядати як ціленаправлену дію на розвиток банківської діяльності та мінімізацію збитків. Ефективність його функціонування багато в чому залежить від швидкості реакції на зміни ринкової кон'юнктури, економічної ситуації,

фінансового стану банківської установи. Він повинен базуватися на знанні прийомів і методів управління банківськими ризиками, а також на вмінні швидко і правильно оцінювати конкретну економічну ситуацію, на здатності швидко знайти кращий, якщо не єдиний вихід з ситуації, яка склалася [43, с. 164].

Говорячи більш конкретно про банківські ризики, наведемо класифікацію банківських ризиків. Згідно Мягкової Т. Л., є така класифікація банківських ризиків за основними видами [53, с. 120]. Дана класифікація представлена в таблиці 1.2.1. Поряд з представленою класифікацією банківських ризиків,

Таблиця 1.2.2

Класифікація банківських ризиків за основними видами [31, с.120]

Група	Клас	Категорія
Зовнішні банківські ризики	Банківські ризики операційного середовища	Нормативно-правові ризики
		Ризики конкуренції
		Економічні ризики
Внутрішні банківські ризики	Банківські ризики управління	Ризик шахрайства
		Ризик неефективної організації
		Ризик нездатності керівництва банку приймати доцільні рішення
	Банківські ризики поставки фінансових послуг	Технологічний ризик
		Операційний ризик
		Ризик впровадження нових послуг фінансових інструментів
		Стратегічний банківський ризик
	Банківські фінансові ризики	Ризик процентної ставки
		Кредитний ризик
		Ризик ліквідності
		Позабалансовий ризик
		Валютний ризик
		Ризик використання позикового капіталу банку

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Відкриті ризики банк не має можливості локалізувати. Що стосується закритих ризиків, то вони регулюються шляхом проведення політики диверсифікації, тобто шляхом широкого перерозподілу кредитів в дрібних сумах, наданих великій кількості клієнтів при збереженні загального обсягу операцій банку; страхування кредитів і депозитів.

Крім цього, згідно з Тепману Л. Н і Еріашвілі Н.Д., «ризиками, з якими стикаються комерційні банки при здійсненні своєї діяльності, можуть бути як чисто банківськими, так і загальними» [39, с. 165]. Чисто банківські ризики безпосередньо пов'язані з діяльністю комерційного банку. Якщо говорити про загальні ризики, то вони складаються в результаті впливу зовнішніх факторів, що не залежать від діяльності банку [65].

При аналізі групи банківських ризиків, які пов'язані з фінансовим ринком, необхідно відмітити їх альтернативний, об'єктивно-суб'єктивний характер. Вони не можуть призвести до втрати вартості одних банківських активів через порушення їх руху на фінансовому ринку, а тільки через зниження ринкової вартості у часі або одних активів відносно інших. Зазначене можливе при небажаній зміні попиту і пропозиції на фінансовому ринку. Коли грошові кошти перетворюються на банківські активи, тобто набувають терміновість, поверненість і платність, вони стають чутливими до ринкових і цінових ризиків. Охарактеризуємо ринкові і цінові ризики.

Ризик зниження ринкової ліквідності цінних паперів як об'єкта банківських інвестицій полягає у загрозі зниження ринкової вартості, а також дострокового відкликання деяких цінних паперів із обігу. Якщо банки залучають позичковий капітал, емітуючи боргові зобов'язання (облігації, векселі, депозитні сертифікати), для них існує загроза, що реальний процент за ними, який буде сплачений, при пониженні ринкових процентних ставок буде більшим, ніж номінальний. Небажана зміна процентних ставок призведе до зменшення попиту у даному сегменті фінансового ринку, що в свою чергу призведе до зниження швидкості обігу його інструментів.

Процентний ризик передбачає загрозу нанесення банкам прямих збитків, коли ціна залучених кредитних ресурсів визначається ринковою нормою процента і альтернативних, нерозміщених банком кредитних ресурсів на ринку на більш вигідних умовах, якщо плата за кредит фіксована. В цілому процентний банківський ризик визначається такими умовами: відповідністю швидкості обігу різних фінансових інструментів, що

використовують банки для залучення та розміщення коштів; відповідністю типів процентних ставок, які є основою процентного доходу, які отримують банки за активними операціями та виплатами за пасивними операціями для фінансових інструментів відповідно до термінів погашення; невизначеністю попиту і пропозиції на фінансовому ринку, мінливістю процентних ставок, а також ринковою ліквідністю фінансових інструментів.

Валютний ризик можна подати як операційний (конверсійний) та трансляційний. Операційний валютний ризик пов'язаний з терміновістю угод, до яких залучається іноземна валюта, тобто з невизначеністю ринкової вартості банківського фінансового активу і створюваного ним доходу через певний проміжок часу.

Джерелом трансляційного валютного ризику є загроза невідповідності залучених і розміщених банківських фінансових активів і пасивів, які виражені у різних іноземних валютах. Зазначена невідповідність може виникати у період появи у банківських операціях більш ніж однієї валюти. Однак у практиці банківської діяльності бувають ситуації, коли певний напрямок зміни цін на ринку є лише частиною іншого коливання, більш глобального і довготривалого, яке виникає внаслідок впливу на фінансову сферу процесів циклічного розвитку усієї економіки. Тому поряд із вищезазначеними валютними ризиками доцільно виділити і економічний. Він пов'язаний з тим, що ринок іноземної валюти за своєю суттю є посередником між ринком грошей і кредитних ресурсів у одній країні та ринком товарів, кредитів та інвестицій – в іншій. Таким чином, коливання валютних курсів залежать від темпів розвитку грошового ринку, банківської системи, товарного виробництва, законодавства, від співвідношення обсягів і структури експорту та імпорту в країні.

Доцільно також виділити ризик реінвестування, який пов'язаний зі зниженням ринкової вартості грошових потоків фінансових активів і доходу за ним. Невизначеність курсів валют і процентних ставок у майбутньому призводить до невпевненості банківської установи в отриманні доходу при

наступному реінвестуванні коштів на той же термін у фінансові інструменти, що використовувалися раніше. Можливість повторного інвестування визначається постійною або зростаючою ліквідністю ринку, що робить його привабливим для банків. У цьому випадку зазначений ризик є проекцією поточного процентного і валютного ризиків на майбутні кредити та інвестиції банку. Ризик реінвестування також пов'язаний з вкладенням вивільнених кредитних ресурсів з метою хеджування поточного валютного та процентного ризиків.

У практичній банківській діяльності головним є не виняток ризику взагалі, а його передбачення, оцінка і зниження його рівня. Як відомо, чим вище рівень ризикованості операцій для банку, тим буде вище потенційна його прибуток. Згідно Тепману Л. Н. і Еріашвілі Н. Д., можна виділити наступні кілька основних методів оцінки банківських ризиків. «До числа таких методів належать:

- а) статистичний метод;
- б) метод експертних оцінок;
- в) аналітичний метод» [65, с. 118].

Розглянемо ці методи. Метод експертних оцінок базується на вивченні оцінок, поставлених експертами. «Даний метод включає формування узагальнюючих експертних оцінок. До методу експертних оцінок можна додати рейтингову оцінку кредитоспроможності клієнтів кредитної організації; метод дотримання економічних нормативів банківської системи і т. д.» [39, с. 118].

Як відзначають Тепман Л. Н. і Еріашвілі Н. Д., «комплексний метод оцінки банківського ризику базується на сукупній оцінці ризику конкретного комерційного банку» [39, с. 189]. Вони відзначають, що теоретично загальний ризик банку визначається формулою, в якості якої представлена формула:

$$H = ((P1 + P2 + P3 + \dots + Pn) / K) * E, \quad (1.1)$$

де H - ступінь допустимості загального ризику банком, %;

P - приватні ризики банку по конкретним операціям, грн.;

K - сукупний капітал банку, грн.;

E - коригувальний коефіцієнт зовнішніх ризиків банку, %.

Даний показник відображає максимально можливий ступінь ризику банку, за якою слідує його неспроможність. Вважається, що його допустиме значення не повинно перевищувати 10. Як правило, дані методи використовуються для оцінки ризиків, виникнення яких залежить від діяльності самого банку. Що стосується зовнішніх ризиків, то для їх оцінки комерційні банки вдаються до послуг спеціальних агентств, служб. Крім цього, для оцінки зовнішніх ризиків може бути дана оцінка країні в цілому, в якій здійснює свою діяльність банк.

Розглянемо методи управління банківськими ризиками. Управління банківськими ризиками являє собою сукупність методів і інструментів мінімізації ризиків. Система управління банківськими ризиками включає в себе виявлення ризику, аналіз, оцінку та мінімізацію банківського ризику. Ідентифікація ризику полягає у визначенні зон ризику. Зони ризику характерні для різних видів ризику. Ідентифікація ризику передбачає виявлення практичних вигід і можливих негативних наслідків для кредитної організації, які пов'язані з зонами ризику. Для ідентифікації банківського ризику велике значення має інформаційна база, яка складається зі збору та обробки певної спеціалізованої інформації. Вся справа в тому, що відсутність відповідної інформації – важливий фактор виникнення ризику. Для проведення оцінки ступеня банківського ризику застосовуються якісний і кількісний аналіз.

Виділяють кілька способів управління ризиками: диверсифікація; управління якістю: використання власного капіталу; використання принципу зважування ризиків; врахування зовнішніх ризиків; введення практики депозитних сертифікатів: розширення переоблікову операцій; страхування кредитів і депозитів; запровадження заставного права і т.і.

Вдаючись до методів диверсифікації портфелі позик і географічної

диверсифікації, банк вважає за краще видавати кредити різним компаніям з різних галузей меншими сумами на відносно короткий термін і більшій кількості позичальників. Часто банк практикує диверсифікацію забезпечення кредитів: в одному випадку кредити видаються під забезпечення матеріальних цінностей (заставу товаришок і обороті, обладнання, нерухомості, заставу прав вимоги), в іншому - під заставу пінних паперів, в третьому - під порука третьої юридичної особи.

Принцип диверсифікації використовується при управлінні не тільки кредитним, а й інвестиційним ризиком. У цьому випадку здійснюється також диверсифікація за видами цінних паперів і термінів їх погашення. Часто застосовується метод ступінчастості погашення, що передбачає такий набір ланцюгових паперів за термінами, щоб їх погашення відбувалося послідовно.

Під управлінням якістю розуміється «здатність висококваліфікованого банківського керівництва завчасно передбачити і вирішувати виникаючі питання, пов'язані з ризиками, до того як вони переростуть в серйозну проблему для банку. Особливо це стосується управління такими ризиками, як ризик шахрайства, зловживань і ряду інших, пов'язаних з професійної діяльності співробітників банку.

Практика управління ризиками пропонує і такі способи, як використання плаваючих процентних ставок, розширення кредитних операцій банку, застосування різноманітних форм забезпечення кредитів. В умовах нестабільної економічної ситуації, що коливається рівня інфляції банки для зниження процентного та кредитного ризику в своїй практиці використовують плаваючі відсотки, розмір яких залежить від стану фінансового ринку на даний момент. Це дозволяє банку «при підвищенні інфляції встановити більш високий відсоток і отримати більший дохід, який мінімізує втрати від інфляції. Розширення видів видаваних кредитів призводить до диверсифікації ризику і відповідно - до можливості його оптимізації.

З метою зниження кредитного ризику банки широко практикують

принцип поділу ризику – заставне право, забезпечення і страхування кредитів, що дозволяє знизити ризик за рахунок його передачі страхової компанії або третім особам, що виступає в якості гарантів, поручителів, так як в разі не погашення кредиту вони повернуть грошові кошти. Те ж відбувається і при видачі кредиту під заставу. Внаслідок реалізації застави банк відшкодує втрати від непогашення кредиту.

Розширення кредитних операцій банку призводить до того, що банк видає великі кредити на консорціональній основі, передаючи частину ризику іншому банку. Крім цього, під час видачі кредитом банки формують резерви по позиках, що дозволяє знизити ризик банкрутства банку, його неплатоспроможності.

Управління ризиками передбачає здійснення систематичного аналізу фінансового стану клієнта, особливо якщо це стосується кредитного ризику. Вивчення кредитоспроможності клієнта на стадії видачі кредиту дозволить знизити ризик його неповернення [16, с 25]. Однак в силу того що на діяльність клієнта, як і на банк, діє ряд зовнішніх факторів, фінансове становище в період використання кредиту може змінюватися і не завжди в позитивну сторону. Саме це змушує банк постійно відслідковувати діяльність клієнта і при появі перших негативних ознак спробувати повернути кредит.

Особливо важливим для банку є ризик ліквідності, який чисто пов'язаний з розбіжністю термінів операцій за пасивами і активами або дострокових вимогою грошових коштів вкладниками. У цьому випадку в якості зниження даного ризику банки вдаються до випуску різного роду сертифікатів дозволяють банку боротися з достроковими виплатами грошових коштів клієнтам. Те ж стосується і такого методу, як страхування депозитів, коли при відсутності грошових коштів клієнтам повертаються гроші з страхового фонду, що знижує ризик втрат банку.

Разом з тим необхідно пам'ятати, що вибір конкретних інструментів хеджування здійснюється тільки після детального аналізу потреб бізнесу,

економічної ситуації та перспектив даного сектора, а також економіки в цілому. Недостатньо опрацьована стратегія хеджування може збільшити схильність до ризику.

Одним з найбільш поширених методів управління ризиками організації є також і лімітування операцій, яке представляє собою обмеження кількісних характеристик окремих груп операцій, виділених за їх типом, або по особам, які несуть відповідальність за операції, або контрагентам. Ліміт є «кількісне обмеження, що накладаються на деякі властивості операцій організації. Ліміт необхідний в тих випадках, коли при проведенні операцій в розрахунок в силу тих чи інших причин не приймаються необхідні характеристики ризикованості операцій» [31, с. 15].

Коли всі інші способи мінімізації банківських ризиків виявляються вичерпаними, для цієї мети використовується власний капітал банку, за рахунок якого можуть бути компенсовані збитки від ризикованих кредитів і інвестицій, а також від внутрішньобанківських злочинів і помилок. Ця крайня міра дозволить банку продовжити свою діяльність. Вона здатна принести ефект, якщо збитки банку не настільки великі і їх ще можна компенсувати.

Головна завдання банку з управління ризиками полягає у визначенні ступеня допустимості та виправданості того чи іншого ризику прийняття практичного рішення. Комерційний банк розраховує певні показники ризику і співвідносить їх або з середніми, або з нормативними значеннями. Найбільш значущим в цьому плані виступає показник загального ризику банку, що розраховується як відношення сукупних видів ризику до капіталу банку. Вважається, що розмір загального ризику не повинен перевищувати 10.

Оскільки управління ризиками є частиною практичного менеджменту, воно вимагає постійної оцінки і переоцінки прийнятих рішень. В іншому випадку можуть скластися статистичні, бюрократичні і технологічні ілюзії, яким не судилося здійснитися на практиці. При всіх існуючих розбіжностях і

деталях прийняті в банках англосаксонських країн моделі управління ризиками є взірцем для організації такого управління.

Найважливішими елементами систем управління ризиками є:

- чіткі і документовані принципи, правила і директиви з питань торговельної політики банку, управління ризиками, організації трудового процесу і використовуваної термінології;

- створення спеціальних груп управління ризиками, незалежних від комерційних підрозділів банку; керівник підрозділу, що відає ринковими ризиками, звітує перед виконавчим директором банку, керівник підрозділу кредитних ризиків перед директором по кредитах, тобто перед членами вищого керівництва банку;

- встановлення лімітів ринкових і кредитних ризиків і контроль за їх дотриманням, а також агрегування (об'єднання) ризиків по окремим банківським продуктам, контрагентам і регіонам;

- визначення періодичності інформування керівництва банку про ризики. Як правило, така інформація може надаватися щодня, особливо по ринкових ризиків;

- для всіх типів ризиків створюються спеціальні нечисленні групи з управління, незалежні від комерційних підрозділів банку;

- всі елементи системи контролю та управління ризиками регулярно перевіряються аудитором, незалежними від комерційних служб банку [27, с.189].

Великі банки зазвичай мають два комітету з управління ризиками: Комітет по кредитному ризику і Комітет з управління активами і пасивами банку. Відповідальність за реалізацію політики, яка розроблюється комітетом по кредитному ризику, несе кредитний відділ. Операційний відділ, відділи цінних паперів, міжнародних кредитів і розрахунків, аналізу банківської діяльності, маркетинговий несуть відповідальність за реалізацію політики, яка розроблюється комітетом з управління ризиками, пов'язаними з активами і пасивами.

Отже, ризики кредитних організацій є одним з найважливіших елементів управління кредитною діяльністю. Теоретично-методологічні основи економічної сутності ризиків кредитних організацій базуються на розумінні того, що ризики є неодмінною складовою процесу кредитування.

Ризик в кредитуванні може бути спричинений різними факторами, такими як зміни в економічному середовищі, зміни у поведінці клієнтів, проблеми з кредитною інфраструктурою тощо. Ці ризики можуть мати серйозний вплив на фінансовий стан кредитної організації, тому важливо добре розуміти їх економічну сутність.

Для ефективного управління ризиками кредитних організацій необхідно розробляти відповідні стратегії та методики, які б допомагали виявляти, оцінювати та контролювати ризики.

Висновок до першого розділу.

Дослідження економічної природи ризиків кредитних організацій і теоретичних основ класифікації банківських ризиків відкривають глибоке розуміння проблем, з якими стикаються банки та кредитні установи. Ризики є невід'ємною частиною фінансової сфери і мають суттєвий вплив на функціонування і стійкість кредитних організацій.

Розглянуто економічні фактори, які призводять до виникнення ризиків у банківській сфері. Він розкриває основні джерела ризиків, такі як кредитний ризик, ринковий ризик, ліквіднісний ризик, операційний ризик та інші. Розуміння цих ризиків є важливим для кредитних організацій, оскільки допомагає їм виявляти потенційні загрози та приймати ефективні рішення для зменшення ймовірності виникнення таких ризиків.

Також надано теоретичну основу класифікації банківських ризиків. Класифікація ризиків є важливою для оцінки і управління ризиками у банківському секторі. Вона допомагає встановити рівень припустимого ризику та визначити необхідні стратегії та заходи для його зниження.

Надзвичайно важливим аспектом розкриття економічної природи

кредитного ризику є дослідження його структури. Так, говорячи про структуру кредитного ризику, С. Дубков [18, с.21-25] розрізняє ризик окремого позичальника та ризик кредитного портфеля. Вважаємо такий підхід досить звуженим, адже ризик окремого позичальника доповнюється, наприклад, ризиками страховика, гаранта або поручителя.

Відкриті ризики банк не має можливості локалізувати. Що стосується закритих ризиків, то вони регулюються шляхом проведення політики диверсифікації, тобто шляхом широкого перерозподілу кредитів в дрібних сумах, наданих великій кількості клієнтів при збереженні загального обсягу операцій банку; страхування кредитів і депозитів.

Крім цього, згідно з Тепману Л. Н і Еріашвілі Н.Д., «ризики, з якими стикаються комерційні банки при здійсненні своєї діяльності, можуть бути як чисто банківськими, так і загальними» [39, с. 165]. Чисто банківські ризики безпосередньо пов'язані з діяльністю комерційного банку. Якщо говорити про загальні ризики, то вони складаються в результаті впливу зовнішніх факторів, що не залежать від діяльності банку [65].

При аналізі групи банківських ризиків, які пов'язані з фінансовим ринком, необхідно відмітити їх альтернативний, об'єктивно-суб'єктивний характер. Вони не можуть призвести до втрати вартості одних банківських активів через порушення їх руху на фінансовому ринку, а тільки через зниження ринкової вартості у часі або одних активів відносно інших. Зазначене можливе при небажаній зміні попиту і пропозиції на фінансовому ринку. Коли грошові кошти перетворюються на банківські активи, тобто набувають терміновість, поверненість і платність, вони стають чутливими до ринкових і цінових ризиків. Охарактеризуємо ринкові і цінові ризики.

Одним з найбільш поширених методів управління ризиками організації є також і лімітування операцій, яке представляє собою обмеження кількісних характеристик окремих груп операцій, виділених за їх типом, або по особам, які несуть відповідальність за операції, або контрагентам. Ліміт є «кількісне обмеження, що накладаються на деякі властивості операцій організації. Ліміт

необхідний в тих випадках, коли при проведенні операцій в розрахунок в силу тих чи інших причин не приймаються необхідні характеристики ризикованості операцій» [31, с. 15].

Коли всі інші способи мінімізації банківських ризиків виявляться вичерпаними, для цієї мети використовується власний капітал банку, за рахунок якого можуть бути компенсовані збитки від ризикованих кредитів і інвестицій, а також від внутрішньобанківських злочинів і помилок. Ця крайня міра дозволить банку продовжити свою діяльність. Вона здатна принести ефект, якщо збитки банку не настільки великі і їх ще можна компенсувати.

Головна завдання банку з управління ризиками полягає у визначенні ступеня допустимості та виправданості того чи іншого ризику прийняття практичного рішення. Комерційний банк розраховує певні показники ризику і співвідносить їх або з середніми, або з нормативними значеннями. Найбільш значущим в цьому плані виступає показник загального ризику банку, що розраховується як відношення сукупних видів ризику до капіталу банку. Вважається, що розмір загального ризику не повинен перевищувати 10.

Оскільки управління ризиками є частиною практичного менеджменту, воно вимагає постійної оцінки і переоцінки прийнятих рішень. В іншому випадку можуть скластися статистичні, бюрократичні і технологічні ілюзії, яким не судилося здійснитися на практиці. При всіх існуючих розбіжностях і деталях прийняті в банках англосаксонських країн моделі управління ризиками є взірцем для організації такого управління.

Розділ 2. Організаційно-економічні основи розвитку банківського сектору України в сучасних умовах

2.1 Аналіз контролю за банківськими установами Національним банком України

Національний банк України проводить банківське регулювання, здійснює нагляд за банківськими установами шляхом проведення вступного, попереднього, поточного та наступного контролю. Кожен з перелічених видів контролю має свої характерні особливості.

Попередній контроль – важливий етап реалізації безвізного банківського нагляду, який передбачає дотримання банками вимог щодо:

- 1) економічних нормативів діяльності; нормативу обов'язкового резервування;
- 2) здійснення банківської діяльності виважено, з оптимальним рівнем ризиків;
- 3) формування резервів під втрати за активними операціями, а також застосування Національним банком заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Спочатку НБУ встановлює вимоги та обмеження для банківської діяльності, а потім стежить за їхнім дотриманням на підставі звітності, яку банки подають. Після цього формується загальна картина дотримання, наприклад, економічних нормативів у цілому по банківській системі. Головна мета безвізного нагляду – побачити проблеми в банку на ранніх етапах, що дасть змогу вжити конкретних дій для виправлення (поліпшення) ситуації чи для проведення перевірки у самому банку (виїзне інспектування). Та необхідно зазначити, що такі перевірки на місцях будуть ефективні, якщо банк надає достовірну інформацію про свою діяльність.

Правова основа для проведення попереднього контролю така:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» статті 71-74.

2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ 28.08.2001р. №368.

3. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ 02.06.2009р. №315.

4. Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні, затверджене Постановою Правління НБУ 11.12.2014р. №806 .

5. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затверджене Постановою Правління НБУ 17.08.2012р. №346.

Одним із способів непрямого впливу на банківську діяльність є встановлення НБУ обов'язкових економічних нормативів, які виконують також функцію контролю за ризиками, пов'язаними з операціями банків.

Інструкції Про порядок регулювання діяльності банків в Україні визначено такі групи нормативів: капіталу; ліквідності; кредитного ризику; інвестування.

Капітал банку є найголовнішим показником, який демонструє успішність діяльності, перспективи розвитку установи. Розмір капіталу визначає обсяг активних операцій банку.

Основною функцією регулятивного капіталу банку є забезпечення безперервної діяльності банку, оскільки у випадку отримання непередбачуваних збитків вони фінансуються за рахунок такого його компонента як резервні фонди. Необхідний обсяг регулятивного капіталу дає змогу банкам залишатися платоспроможними та ефективно вести свою діяльність, незважаючи на різноманітні впливи зовнішнього середовища.

Тому ті банки, в яких капітал є меншим встановленого рівня, або ж «недокапіталізовані», мають більшу ймовірність збанкрутувати у разі погіршення ситуації на фінансовому ринку чи взагалі в економіці, а ті банки, що «занадто капіталізовані», теж неконкурентоспроможні, оскільки

неефективно використовують наявні можливості. Отже, капітал банку виконує важливу регуляторну функцію. Національний банк встановлює мінімальні вимоги до його розміру, яких банки зобов'язані дотримуватися при здійсненні своєї діяльності.

Такі мінімальні вимоги розкрито у групі нормативів капіталу, а саме: Н1 – мінімальний розмір регулятивного капіталу як абсолютний показник рівня капіталізації, та Н2 – достатність (адекватність) регулятивного капіталу як відносний показник якості капіталу.

НБУ у різні періоди своєї нормотворчої діяльності змінював особливості застосування нормативів. Так, норматив Н3 – співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів та Н3-1 – відношення регулятивного капіталу до зобов'язань, який введено у розрахунок з лютого 2013р., починаючи з 1 січня 2015р. не розраховують. Натомість Постановою 312 від 12.05.2015р. НБУ запроваджує норматив достатності основного капіталу Н3 на рівні 7% та два буфери капіталу – буфер запасу капіталу та контрциклічний буфер капіталу.

Буфер запасу капіталу – порядок розрахунку та розмір залежать від загального обсягу ризику, оскільки розраховується на його основі. Формування цього буфера відбуватиметься з 01 січня 2020р. так: спочатку його розмір становитиме 0,625%, надалі щороку повинен збільшуватись на 0,625% до досягнення у 2023р. 2,5%.

Контрциклічний буфер – також розраховують від загального обсягу ризику розміром від 0 до 2,5%. Його розмір визначають на підставі аналізу кредитних операцій банку, а також аналізують ризики, які можуть виникнути при їхньому зростанні. Тоді НБУ ухвалює рішення про розмір контрциклічного буфера для конкретного банку.

Мінімальне значення нормативу Н1 змінювалося у різні періоди. Так, раніше існувала норма 10 млн євро; потім її було переведено у національну валюту – 120 млн грн.; постановою №464 затверджено, що банки, які будуть створені з серпня 2014р. мають сформувати регулятивний капітал у сумі не

менше 500 млн грн., а ті банки, які вже функціонують на ринку банківських послуг, повинні поетапно (протягом 10 років) збільшувати його розмір.

А вже постановою №58 від 04.02.2016р. НБУ змінив такі терміни у бік пришвидшення. Іншою постановою №242 від 07.04.2016р. «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НБУ спростив процедуру збільшення регулятивного капіталу.

Також регулятор протягом 2015р. проводив роботу з удосконалення розрахунку нормативів Н1 та Н2. Зокрема, Постановою №312 від 15.06.2015р. скасовано норми щодо зменшення регулятивного капіталу на суму перевищення економічних нормативів кредитного ризику Н7, Н9 та операцій між банком та пов'язаними особами з інвестором за субординованим боргом. А Постановою №683 від 08.10.2015р. уточнено розрахунок нормативу Н2 – доповнено групу активів зі ступенем ризику 0% активами, що забезпечені державною гарантією; включено облігації внутрішніх державних позик з індексованою вартістю при визначенні суми відкритої валютної позиції.

Оскільки банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, це може призвести до того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами.

Сьогодні у контексті розв'язання проблеми капіталізації першочергового вирішення потребує питання поліпшення якості активів. Велика частка проблемних активів призводить до вичерпування резервів і до зменшення розмірів капіталу. Також особливої уваги заслуговує робота з власниками у напрямі збільшення внесків до капіталу банку. Банкам варто

подбати про поліпшення власного капіталу у кількісному та якісному вираженні.

Наступна група нормативів – нормативи ліквідності.

Ефективність діяльності банків значною мірою визначається рівнем їх ліквідності. На практиці трапляються випадки з надлишковою та недостатньою ліквідністю банківської установи. Обидва стани для банківської системи загалом та банку зокрема є шкідливими, тому найкращим варіантом є пошук оптимального рівня ліквідності, коли банк з одного боку є фінансово стійким, а з іншого – прибутковим.

Ліквідність – це такий стан банку, за якого спостерігається вчасне виконання зобов'язань перед кредиторами, вкладниками. Тобто, це можливість банку своєчасно, у повному обсязі проводити розрахунки, здійснювати платежі, виплати вкладникам на першу вимогу і у даній валюті, реалізовувати пасивно-активні операції. Іншими словами, це здатність банку виконувати свої безпосередні функції, що у підсумку впливає на стабільність банківської системи. У даному випадку моніторинг, нагляд за цими процесами здійснює НБУ. Одним із інструментів регулювання ліквідності є встановлення для банків обов'язкових економічних нормативів ліквідності: миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової (Н6) ліквідності.

Загалом протягом усього досліджуваного періоду спостерігається ситуація з перевищенням нормативів ліквідності, що свідчить про надлишкову ліквідність у банківській системі, а також є результатом жорсткого контролю з боку НБУ за дотриманням нормативів і застосуванням заходів впливу при їх порушенні (таблиця 2.2). Тоді банки накопичують вільну ліквідність для уникнення санкцій регулятора, що і відобразилось на значеннях нормативів. Зокрема, за 2012р. банківська система вперше після кризових 2008-2009 років отримала позитивний фінансовий результат 4,9 млрд грн., що демонструє поступову стабілізацію банківського сектора і відновлення після кризи.

Норматив поточної ліквідності Н5 був також вищим за необхідну

норму у 40% та не опускався нижче 79% окрім 2014 р. Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам. Норматив короткострокової ліквідності Н6 за період 2014-2019 рр. не опускався нижче 86% та відповідав встановленому нормативному значенню не менше 60%. Отже, всі нормативи ліквідності по банківській системі України за аналізований період значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком України, а, отже, спостерігається надлишкова ліквідність по банківській системі.

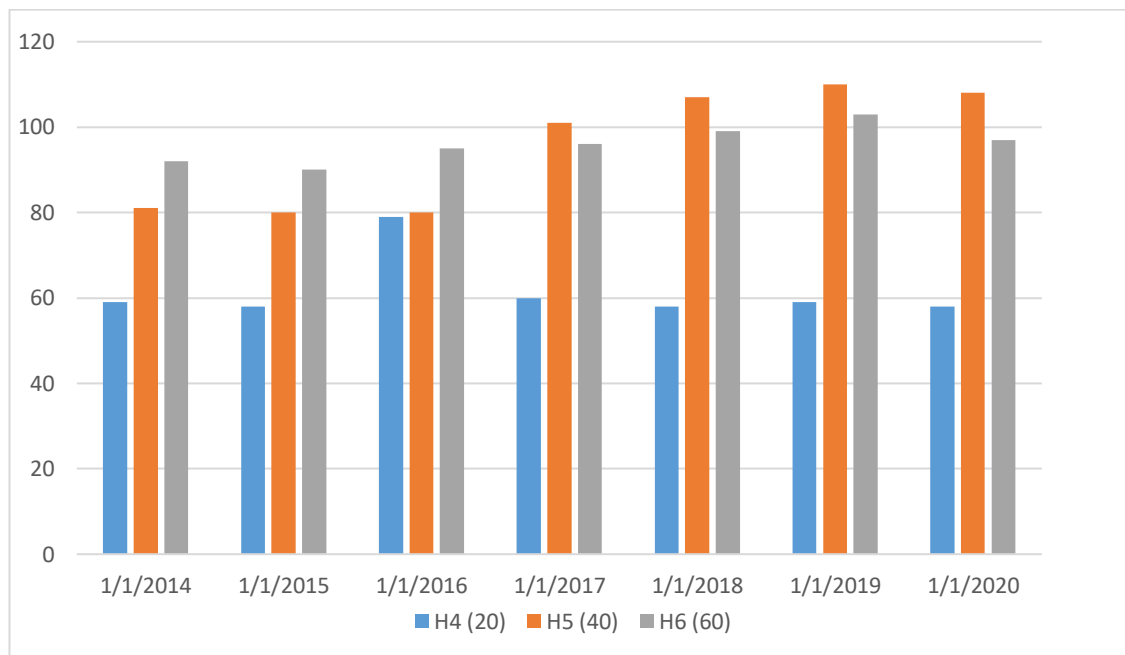

Рис.2.1.1 Дотримання банками нормативів ліквідності за 2014-2020 рр.

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Активи зростали швидшими темпами, ніж зобов'язання, що спричинило значне перевищення нормативів ліквідності. Національний банк протягом 2014р. надав 97,6 млрд грн. кредитів рефінансування, операції зі стерилізації вільної ліквідності становили 16,7 млрд грн.

2014 рік був роком подолання наслідків кризи. Зокрема, станом на 01.01.2014р. зростали активи банківського сектора в основному за рахунок надання позик суб'єктам господарювання. Водночас простежувалась ситуація з покращенням якості активів – частка простроченої заборгованості

за кредитами зменшилась з 8,9% до 7,7%. Паралельно відбулось зростання зобов'язань банків здебільшого через зростання депозитів населення.

НБУ було внесено зміни щодо нормативу обов'язкового резервування коштів – з 01.07.2013р. з 50% до 40% зменшено частку обов'язкових резервів, що утримують банки на окремому рахунку у центральному банку. Це сприяло підвищенню гнучкості при управлінні ліквідністю. Облікова ставка протягом року зменшувалась – з 10.06.2013р. на 0,5 п.п. до 7%, а з 13.08.2013р. – до 6,5%. Це спричинило зниження процентних ставок за операціями рефінансування. НБУ надав банкам кредитів рефінансування на загальну суму 71,4 млрд грн. Обсяг операції з вилучення надлишкової ліквідності – 270,4 млрд грн.

Відповідно, значення нормативів ліквідності загалом по системі у цій ситуації були такими: норматив миттєвої ліквідності перевищував нормативне значення у 2,8 раза, поточної – вдвічі, короткострокової – майже у 1,5 раза.

Системні дисбаланси, які накопичились протягом останніх років у банківському секторі, спровокували нову хвилю банківської кризи, яка наочно проявилась саме у 2017 рр.

Девальвація гривні, анексія Криму, військові дії на сході країни призвели до спаду в економіці й одразу ж позначились на банківській системі. Починаючи з кінця 2013р., вкладники масово вилучали свої заощадження. Ця тенденція також продовжувалась у 2014-2015рр. Відповідно, банки почали втрачати свою ліквідність, яка була компенсована фінансовою допомогою НБУ, а також адміністративними методами. Зокрема, 28.02.2014р. НБУ ввів обмеження щодо зняття валютних вкладів – через касу і банкомати 15 тис. грн. за добу. Крім того, з 01.08.2014р. запроваджено податок на доходи від депозитів у розмірі 15%¹. Ці та інші заходи не лише не зупинили процес відтоку депозитів, а навпаки прискорили його. Балансове зростання депозитів відбувалось лише через девальвацію гривні, їхні реальні

¹ З 01.12.2014 р. ставка податку на доходи від депозитів зросла з 15% до 20%, з 01.01.2016р. – 18%.

обсяги зменшувались.

Для поліпшення ситуації з ліквідністю у банківській сфері НБУ з 19.08.2014р. дозволив банкам формувати кошти обов'язкових резервів на єдиному коррахунку (рис. 2.1.2).

Кількість банків, які отримали у цей період рефінансування від НБУ терміном понад 30 днів, – 76, тобто менше половини банків. При чому, 14 банків першої групи, 16 – другої, 13 – третьої, 34 – четвертої. У відносних величинах структура кредитів рефінансування має такий вигляд: 69,74% кредитів отримали банки першої групи, 24,21% – другої, 3,5% – третьої, лише 2,55% – четвертої групи.

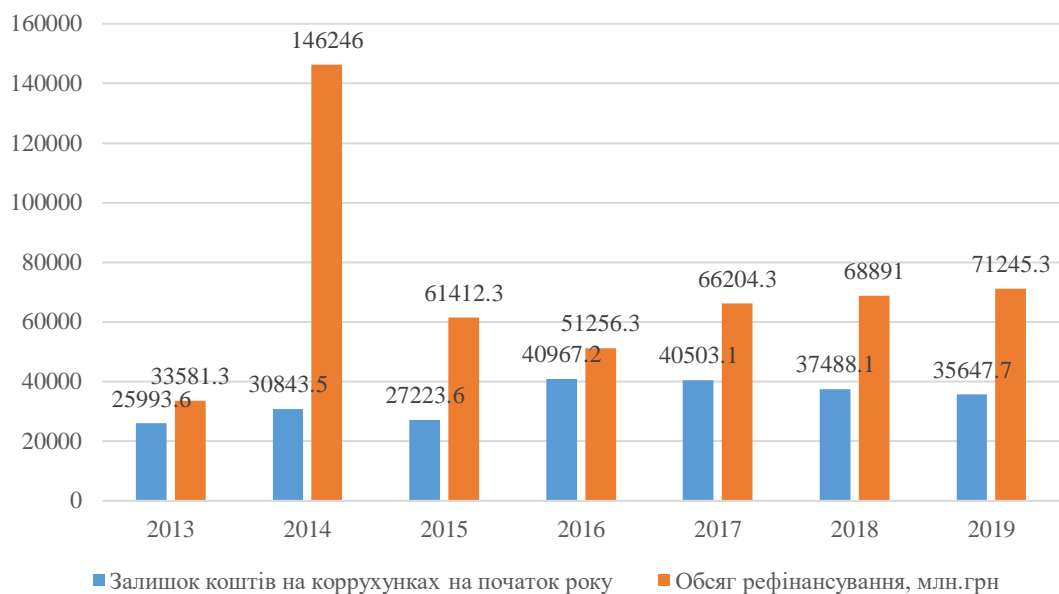

Рис. 2.1.2. Обсяги кредитів рефінансування та залишки коштів на коррахунках банків у НБУ

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Можемо зробити висновок, що першочергово НБУ надавав підтримку системним, великим банкам. Також не цілком прозорою є ситуація з наданням значних сум кредитів тим банкам, які через певний період часу банкрутували, що спотворює мету рефінансування. Так, наприклад, Дельта Банку за 2014 р. надано 9,93 млрд грн. кредитів на термін понад 30 днів, а вже 03.03.2015р. у ньому введено тимчасову адміністрацію; Надра Банк

отримав 3,3 млрд грн., тимчасова адміністрація у ньому була запроваджена 06.02.2015р., Банк «Фінанси та кредит»– 1,65 млрд грн., тимчасовий адміністратор працював з 17.09.2015р. Загалом протягом 2014р. 29 банків 2-4 груп отримали кредити рефінансування терміном понад 30 днів на суму 17,9 млрд грн. і були визнані неплатоспроможними. Схожий тренд зберігався і у 2015р.: Банк «Фінанси та кредит» отримав 1,45 млрд грн., Банку «Хрещатик» надано 643,7 млн грн. та 190 млн грн. у 2016р., тимчасова адміністрація введена з 05.04.2016р., «УКРІНБАНК» одержав кредитів на суму 203 млн грн., тимчасову адміністрацію запроваджено з 24.12.2015р. Загальна сума отриманих кредитів рефінансування терміном понад 30 днів банками, які згодом визнавалися неплатоспроможними, сягає 2,55 млрд грн. (при цьому обсяг кредитів по системі складав 17,3 млрд грн.).

Для того, щоб зменшити негативний вплив на діяльність банку надання інсайдерам послуг на кращих умовах, ніж звичайні, встановлювалися нормативи Н92 – норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, що мав становити не більше 5% і Н10 – норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30%) (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Дотримання банками нормативів кредитного ризику

Економічні нормативи (нормативне значення)	01.01. 2018	01.01. 2019	01.01. 2020	01.01. 2021	01.01. 2022
Н7 (не більше 25%)	20,76	22,10	22,33	22,01	22,78
Н8 (не більше 800%)	164,46	172,91	172,05	250,04	364,14
Н9 (не більше 5%)	0,57	0,37	0,36	0,13	31,19
Н10 (не більше 30%)	2,51	2,41	1,63	1,37	

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Дані з таблиці 2.1.1 свідчать про виконання нормативу максимального

розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.01.2018-01.01.2022 рр. в межах 20,29%-22,78%, що не перевищує норму у 25%. Проте, значення нормативу демонструє достатньо високий рівень сигналу кризи, особливо у 2015 році. Кредитний ризик, який прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважають великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів) і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку.

Він визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку. Нормативне значення – не більше 15%. Н12 – норматив загальної суми інвестування; розраховують як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до статутного капіталу банку. Н12 повинен становити не більше 60%. Це пояснюється відсутністю ліквідних інструментів. На державному рівні варто створити умови для сприяння інвестиційно-інноваційної моделі розвитку банків.

Таким чином, в цілому банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім показника Н9-нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами. Проте, на сьогодні банківська система України залишається в кризовому стані. За останні роки кількість банків зменшилася більше ніж вдвічі. Подолання кризи можливе лише за умов стабілізації економіки в цілому. Зараз банкам вдається втримувати свою ліквідність лише через те, що вони розміщують свої активи у первинні та вторинні резерви (готівку, кошти на поточних рахунках у НБУ) та не ризикують вкладати їх у високодохідні активи. Ті ж банки, що не зменшують обсягів кредитування, поступаються якістю кредитного портфеля на фінансовому ринку України.

За останні роки в Україні виконано важливий крок щодо вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання та наближення її до міжнародних стандартів і практики, однак у цій діяльності є ще багато невирішених питань і недоліків, головні з яких: недосконалість контролю за наявністю у банках адекватних систем управління ризиками; низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, зокрема, у частині здійснення операцій з інсайдерами та дотримання нормативів великих кредит-них ризиків; відсутність належного контролю за наявністю у банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню доходів, набутих злочинним шляхом та ін.

Доцільним для України є створення концепції банківського нагляду, в якій всі складові будуть тісно взаємодіяти та співпрацювати між собою. Комплексна система банківського нагляду має складатися із системи діагностики та моніторингу аудиторськими компаніями, системи управління банківського нагляду у розрізі окремого банку, системи управління змінами в банку та системи якості аналізу фінансового стану банків. Усі зазначені системи повинні тісно взаємодіяти між собою з метою покращення ефективності в роботі банків та банківського нагляду в цілому.

Варто зазначити, що НБУ надалі застосовує систему раннього реагування (Early Warning System) як інструмент безвиїзного нагляду, яка має завчасно виявляти проблеми у банках для своєчасного виявлення негативних тенденцій у діяльності банків. Однак, як показує досвід попередніх років, система раннього реагування виявилась недостатньо ефективною, оскільки протягом 2014-2016рр. близько 90 банків визнано неплатоспроможними, тобто якість раннього відстеження як такого залишалась на низькому рівні.

Незважаючи на те, що банки дотримуються зазначених нормативів, банкрутства відбуваються надалі. Це спричинено, у тому числі, недосконалістю розрахунків окремих нормативів. З метою реального відображення ситуації з ліквідністю та капіталізацією банків НБУ розпочинає

застосовувати нові критерії оцінки. З 2018-2019 рр. для банків встановлені 2 нормативи ліквідності: коефіцієнт покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio, LCR), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (net stable funding ratio, NSFR) та буфери капіталу, а також коефіцієнт левериджу, що є основою Базеля III, CRD IV/CRR.

Ці нововведення сприятимуть підвищенню здатності банків покривати збитки, оскільки збільшено частку капіталу першого рівня; запобіганню системним ризикам та ризикам проциклічності завдяки запровадженню буферів капіталу. Нові вимоги до капіталу застосовуватимуть вже з 2019р. Раніше співвідношення основного і додаткового капіталу – було 50/50, з 01.01.2019р. становитиме 70/30. Буфери капіталу впровадять з 2020р.

Практична імплементація зазначених пропозицій сприятиме більш точному відображенню ситуації з ліквідністю, рівнем капіталізації, що дозволить підвищити стабільність банківської системи, дасть змогу покращити ефективність функціонування банківського сектора.

2.2 Аналіз динаміки кредитних портфелів банків України

Ефективність кредитної діяльності банків на сьогодні є необхідним, якщо не вирішальним, фактором життєдіяльності банків, оскільки кредитний портфель становить більше половини всіх активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому для успішного кредитування банки мають сформувати та реалізувати ефективну систему управління кредитним портфелем.

Активізація кредитування сприяє подальшому зростанню економіки, появі нових суб'єктів господарювання, збільшенню робочих місць, розвитку інфраструктури країни та ін., що створює основу для економічної стабільності. При цьому, кредитування є одним з магістральних напрямків діяльності банків, який забезпечує їм прибутковість. Але процес

кредитування для банків супроводжується певними ризиками, одним з яких є ризик неповернення запозичених коштів [8].

Для розвитку процесу кредитування варто спочатку проаналізувати сучасний стан кредитних операцій банку, починаючи з визначення місця, яке посідають кредитні операції в загальному обсязі активів банку. Для цього розраховується коефіцієнт питомої ваги кредитів у загальних активах банку за формулою (1) [3]:

$$Ч_{К.О.} = \frac{\text{Середні кредитні вкладення}}{\text{Середні активи}} \quad (2.1)$$

Для розрахунку даного коефіцієнту використаємо показники кредитних вкладень банків України за період 2016 – 2020 рр., кількості банків та їхніх активів. Вхідні дані наведено у таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Вхідні дані для розрахунку коефіцієнта питомої ваги кредитів у загальних активах банку

Дата	Кількість банків, шт	Активи у нац. валюті, тис. грн	Кредити та заборгованість клієнтів, тис. грн
01.01.2016	163	1044572653	501 678 426
01.01.2017	169	1085368488	594 456 145
01.01.2018	175	1127179379	694 381 045
01.01.2019	180	1277508651	799 227 946
01.01.2020	158	1316717870	873 610 836
01.01.2021	113	1252570443	713 974 266
01.01.2022	95	1258643603	554 637 262

Джерело: складено автором на основі статистичних даних

Підставивши данні таблиці 2.2.1 у формулу (1), отримаємо значення коефіцієнта питомої ваги кредитів у загальних активах окремого банку, яке становить 62,51%. Таке значення свідчить про те, що частка кредитних операцій у загальних активах банку складає 62,51% і характеризує кредитну активність банків. Достатньо велике значення цього показника може вказувати на те, що банки занадто перевантажені позиками.

З наведених даних можна зробити висновок, що з 2016 р. по 2020 р.

кредитний портфель банків України збільшувався, а з 2015 р. по 2017 р. прослідковується його зменшення. Це пов'язано із зменшенням кількості банків в Україні. Проте, активи банків у 2017 році порівняно з 2016 роком зросли і це говорить про те, що на фінансовому ринку залишаються хороші банки, які примножують свої активи та працюють відповідно до законодавства, яке, нажаль, часто змінюється та диктує жорсткі умови функціонування.

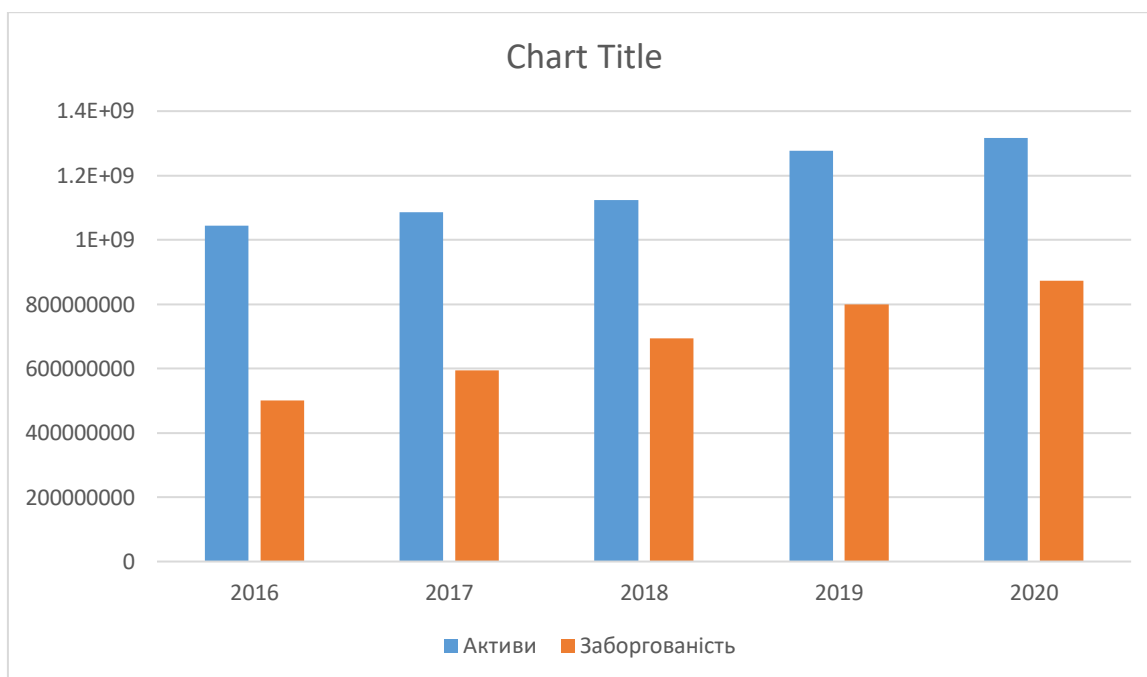

Рис.2.2.1. Кредитний портфель та активи банків України 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі статистичних даних

Для кращого розуміння динаміки кредитного портфеля банків України розрахуємо такі показники: абсолютне відхилення, темп зростання та темп приросту кредитного портфеля банків за формулами (2),(3) та (4).

$$\Delta = \text{Зн.пок.пот.п.} - \text{Зн.пок.поп.п.}, \quad (2.2)$$

де Δ – абсолютне відхилення,

Зн.пок.пот.п. – значення показника у поточному періоді,

Зн.пок.поп.п. – значення показника у попередньому періоді

$$T_{зр} = \frac{\text{Зн.пок.пот.п.}}{\text{Зн.пок.поп.п.}} * 100\%$$

де $T_{зр}$ – темп зростання

$$T_{\text{пр}} = \frac{Зн.пок.пот.п.}{Зн.пок.поп.п.} * 100\% - 100$$

де $T_{\text{пр}}$ – темп приросту

Отримані нами результати наведені у таблиці 2.6 Як бачимо з таблиці 2.6 у 2014 р. порівняно з 2013 р. відбулося збільшення кредитного портфеля банків України до рівня 115,10% або на 15,10%. У 2015 р. порівняно з 2014 р. також відбулося збільшення – до рівня 109,31% або на 9,31%..

Кредитний портфель банку схильний до всіх основних видів ризику, які супроводжують фінансову діяльність: ризику ліквідності, ризику процентних ставок, кредитному ризику. Банки визначають кредитний ризик за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, визначивши імовірність настання дефолту клієнта. Імовірність дефолту клієнта визначають за фінансовим станом клієнтів, за яким поділяють фізичних осіб на 5 класів (1 – фінансовий стан високий, 2 – фінансовий стан добрий, 3 – фінансовий стан задовільний, 4– фінансовий стан незадовільний, 5 - фінансовий стан критичний), а юридичних – на 10 класів(залежно від отриманого значення інтегрального показника фінансового стану боржника з урахуванням величини підприємства) [32].

Рис.2.2.2 Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи

Джерело: складено автором на основі статистичних даних

На рисунку 2.2.2 представлено розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи станом на 01.11.2017р., який показує, що найбільшу частку – 54,68% кредитів було видано 5 класу боржника, який характеризується

критичним фінансовим станом і несе великий ризик для банків. Проте значну частку – 42,38% становлять кредити, що надані 1 класу боржника, до якого входять надійні позичальники з високим фінансовим станом.

Рис.2.2.3 Розподіл кредитів за класами боржника – юридичної особи

Джерело: складено автором на основі статистичних даних

На рисунку 2.2.3 представлено розподіл кредитів за класами боржника – юридичної особи станом на 01.11.2016 р., який показує, що найбільша частка кредитів – 56,91% належить до 10 класу боржника, що свідчить про велику ризикованість даних кредитів. Натомість 1 класу, який є найменш ризиковим, було видано лише 1,04%.

З наведених даних випливає, що найбільше надано кредитів як фізичним так і юридичним особам останнього класу боржників, які мають велике значення кредитного ризику. Можемо зробити припущення, що така ситуація склалась за рахунок того, що у минулі роки позичальники, які отримали кредити у іноземній валюті, через значні коливання курсу автоматично стали боржниками з критичним фінансовим станом. Крім того, це може свідчити про те, що значну частку кредитів банки видають інсайдерам, а, відповідно до законодавства, такі позичальники відносяться до боржників з високим рівнем ризику.

Ефективним називається той кредитний портфель, який має високу дохідність та низький рівень ризику. Тому для оцінки ефективності кредитного портфеля банків України варто детальніше дослідити

взаємозв'язок між процентними доходами від кредитних операцій та їхньою ризикованістю. Для цього ми відібрали 20 банків за розміром кредитного портфеля станом на 01. 07. 2019 р. (таблиця 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Кредити та заборгованість клієнтів 20-ти банків України

№	МФО	Банк	Кредити та заборгованість клієнтів, тис.грн
1	300465	АТ "ОЦАДБАНК"	65878485,97
2	322313	АТ "Укрексімбанк"	56808700,09
3	305299	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	44291011,80
4	320627	ПАТ "СБЕРБАНК"	35268304,02
5	300335	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	30859821,11
6	320478	АБ "УКРГАЗБАНК"	29703723,85
7	300346	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	26591792,20
8	334851	ПАТ "ПУМБ"	22516840,02
9	300023	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	18204068,59
10	351005	АТ "УкрСиббанк"	17366821,31
11	300614	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	15820021,53
12	300012	ПАТ "Промінвестбанк"	15377440,14
13	300528	АТ "ОТП БАНК"	14997451,49
14	328209	Акціонерний банк "Південний"	14024177,13
15	380054	ПАТ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	11349162,00
16	320984	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	10316580,82
17	321767	ПАТ "ВТБ БАНК"	8841687,02
18	339500	АТ "ТАСКОМБАНК"	8071509,05
19	351629	ПАТ "МЕГАБАНК", Харків	6852133,76
20	325365	ПАТ "КРЕДОБАНК"	6644583,50

Джерело: складено автором на основі статистичних даних

Рівень ризику кредитних операцій – це імовірність неповернення кредитів позичальниками, від чого банки зазнають втрат. Потенційні втрати банків ми визначали шляхом множення кредитів, наданих певному класу боржника на імовірність дефолту цього класу боржника на основі постанови № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016.

Процентні доходи були взяті з «Оборотно-сальдового балансу банків» станом на 01.11.2017. Отже, ми маємо суму ризику кредитних операцій та процентні доходи за ними, наведені у таблиці 2.2.2.

Для з'ясування взаємозв'язку між процентними доходами та ризиком кредитних операцій банку ми знайшли коефіцієнт кореляції, значення якого становить 0,91, що свідчить про тісний прямий зв'язок між процентними доходами від кредитних операцій банків та їхньою ризикованістю.

Таблиця 2.2.2

Процентні доходи за кредитними операціями банків та сума ризику кредитних операцій для 20-ти банків України станом на 01.11.2020 рік

	Назва банку	Процентні доходи, тис.грн	Ризик, тис.грн
1	АТ "ОЩАДБАНК"	8702231,06	86857136,64
2	АТ "Укресімбанк"	5720753,38	71757456,83
3	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	12925141,50	214764590,50
4	ПАТ "СБЕРБАНК"	3967958,60	30779835,37
5	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	4505104,94	19054739,64
6	АБ "УКРГАЗБАНК"	3273963,81	14758807,09
7	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	4117147,43	14905659,69
8	ПАТ "ПУМБ"	3269573,90	13016613,34
9	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	1425103,67	38277619,30
10	АТ "УкрСиббанк"	2264079,44	10951368,74
11	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	2105894,01	4922360,96
12	ПАТ "Промінвестбанк"	1865786,59	34922520,24
13	АТ "ОТП БАНК"	2071839,92	10080990,96
14	Акціонерний банк "Південний"	1607238,63	6517694,51
15	ПАТ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	2258741,30	18384455,13
16	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	1332325,98	2069099,95
17	ПАТ "ВТБ БАНК"	557890,81	26138228,78
18	АТ "ТАСКОМБАНК"	2053432,14	3121209,91
19	ПАТ "МЕГАБАНК", Харків	681491,74	2791222,48
20	ПАТ "КРЕДОБАНК"	1014029,28	1553157,94

Джерело: розрахунки автора

Для кращого розуміння даного взаємозв'язку знайдемо залежність між відносними показниками дохідності та ризику. Для цього доходи та ризик поділимо на величину кредитного портфеля і знайдемо коефіцієнт кореляції, значення якого становить -0,74, що свідчить наявність оберненого зв'язку. Обернена залежність тут виглядає логічною, оскільки показує зв'язок між дохідністю та вже набутою ризикованістю, а не потенційною.

Пропонуємо визначати ефективність кредитних операцій банку шляхом відношення відносної величини дохідності до відносної величини ризику – чим більше значення, тим більша ефективність.

Таблиця 2.2.3

Ефективність кредитного портфеля 20-ти банків України станом на
01.11.2019 р.

№	Назва банку	% доходи/ кред портфель	ризик/ кред портфель	Ефективність
1	АТ "ОЩАДБАНК"	0,071304	0,711689	0,100190167
2	АТ "Укрексімбанк"	0,051683	0,648274	0,079723469
3	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	0,053789	0,893752	0,060182833
4	ПАТ "СБЕРБАНК"	0,074934	0,581274	0,128914224
5	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	0,087992	0,372171	0,236429624
6	АБ "УКРГАЗБАНК"	0,081995	0,369629	0,221831195
7	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	0,119902	0,434092	0,276213701
8	ПАТ "ПУМБ"	0,101099	0,402489	0,251184684
9	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	0,032384	0,86981	0,037230729
10	АТ "УкрСиббанк"	0,085187	0,412051	0,206739404
11	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	0,099113	0,231669	0,427821939
12	ПАТ "Промінвестбанк"	0,042259	0,790981	0,053426459
13	АТ "ОТП БАНК"	0,088554	0,430877	0,20551947
14	Акціонерний банк "Південний"	0,092882	0,376655	0,24659619
15	ПАТ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0,097954	0,797271	0,122861476
16	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	0,107137	0,166384	0,643915718
17	ПАТ "ВТБ БАНК"	0,020475	0,959282	0,021343864
18	АТ "ТАСКОМБАНК"	0,197139	0,299651	0,657896201
19	ПАТ "МЕГАБАНК", Харків	0,101411	0,415353	0,244155292
20	ПАТ "КРЕДОБАНК"	0,125529	0,192269	0,652882271

Джерело: розрахунки автора

Як бачимо з таблиці 2.2.3, найбільш ефективними є кредитні портфелі АТ «ТАСКОМБАНК» - 65,79 %, ПАТ «КРЕДОБАНК» - 65,29 % та АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» - 64,39 %. Поряд з цим, найменш ефективними є кредитні портфелі ПАТ «ВТБ БАНК» - 2,13 %, ПАТ «УКРСОЦБАНК» - 3,72% та ПАТ «Промінвестбанк» - 5,34%. Також за відносними величинами можна зробити висновок, що у АТ "ТАСКОМБАНК", ПАТ "КРЕДОБАНК" та ПАТ "АЛЬФА-БАНК" кредитні портфелі найбільш дохідні, а у ПАТ "ВТБ

БАНК", ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК" та ПАТ "УКРСОЦБАНК" – найбільш ризикові.

Варто зазначити, що непокритий кредитний ризик впливає на регулятивний капітал, так як з 01.01.2016 діють нові правила розрахунку регулятивного капіталу. Відповідно до них, якщо оцінена сума кредитного ризику (наразі визначеного за правилами Постанови № 351) перевищує сформовані за правилами МСФЗ сукупні резерви на покриття збитків за активними операціями, то різниця (непокритий кредитний ризик) зменшує регулятивний капітал.

Запровадження Постанови № 351 та перехід банківської системи на міжнародну практику визначення non-reg&пшп§ ехрозигез/іоапз (№>Е/№>Б) дали змогу оцінити реальний рівень непрацюючих кредитів в Україні. Їхня частка виявилася найбільша у світовій практиці за всю історію спостережень. За останні три місяці 2017 року частка непрацюючих кредитів знизилася на 2.2 в. п. в основному завдяки поступовому розгортанню нового кредитування. Найсуттєвіше скоротилися частки за валютними кредитами бізнесу (на 3.4 в. п.) та гривневими кредитами населенню (на 1.3 в. п.) Збільшення споживчого кредитування дало змогу підвищити якість портфеля роздрібних кредитів, а продаж банками непрацюючих валютних кредитів бізнесу - портфеля корпоративних кредитів.

виключення позабалансових активів із розрахунку (+7.4 в. п.) Історичні дані за частками NPL, що їх оприлюднював НБУ раніше, враховували балансові й позабалансові активи. Великі обсяги відкличних зобов'язань з кредитування зазвичай потрапляли до найвищих категорій якості, тому суттєво занижували частку NPL. Надалі ключовий показник NPL, що його публікуватиме НБУ, враховуватиме лише балансові показники.

Процес пришвидшиться, якщо буде ухвалено закон «Про діяльність з управління заборгованістю». Протягом першого півріччя 2018 року НБУ зобов'яже банки подати плани роботи із проблемною заборгованістю. З метою постійного моніторингу якості активів та забезпечення стійкості

банківського сектору до макроекономічних шоків НБУ впроваджує щорічну оцінку банків, що серед іншого передбачає стрес-тестування.

Отже, останніми роками кредитний портфель банків України демонструє певну динаміку змін. З одного боку, відбувається зростання обсягів кредитування, що свідчить про певний розвиток економіки країни та збільшення платоспроможності населення. З іншого боку, збільшення кредитування також може призвести до збільшення кредитного ризику, особливо в разі недостатньої контролювання якості кредитного портфеля.

За даними Національного банку України, кредитний портфель банків на кінець 2021 року складав 2,3 трильйона гривень, що на 17% більше, ніж на кінець 2020 року. Зокрема, кредитний портфель фізичних осіб зрос на 19%, а юридичних осіб - на 14%. Найбільші обсяги кредитів видали банки у сфері будівництва та нерухомості, а також відповідно до НБУ, важливими сегментами є також сільське господарство та експортно-імпортні операції.

Висновок до другого розділу.

Основною функцією регулятивного капіталу банку є забезпечення безперервної діяльності банку, оскільки у випадку отримання непередбачуваних збитків вони фінансуються за рахунок такого його компонента як резервні фонди. Необхідний обсяг регулятивного капіталу дає змогу банкам залишатися платоспроможними та ефективно вести свою діяльність, незважаючи на різноманітні впливи зовнішнього середовища.

Тому ті банки, в яких капітал є меншим встановленого рівня, або ж «недокапіталізовані», мають більшу ймовірність збанкрутувати у разі погіршення ситуації на фінансовому ринку чи взагалі в економіці, а ті банки, що «занадто капіталізовані», теж неконкурентоспроможні, оскільки неефективно використовують наявні можливості. Отже, капітал банку виконує важливу регуляторну функцію. Національний банк встановлює мінімальні вимоги до його розміру, яких банки зобов'язані дотримуватися при здійсненні своєї діяльності.

Оскільки банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, це може призвести до того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами.

Сьогодні у контексті розв'язання проблеми капіталізації першочергового вирішення потребує питання поліпшення якості активів. Велика частка проблемних активів призводить до вичерпування резервів і до зменшення розмірів капіталу. Також особливої уваги заслуговує робота з власниками у напрямі збільшення внесків до капіталу банку. Банкам варто подбати про поліпшення власного капіталу у кількісному та якісному вираженні.

Аналіз динаміки кредитних портфелів банків України розкриває певні тенденції та характеристики, що впливають на фінансову стійкість і діяльність банківського сектору. Зважаючи на ризики, пов'язані з кредитуванням, важливо аналізувати зміни в кредитних портфелях, щоб визначити тенденції та прогнозувати можливі ризики, які можуть виникнути у майбутньому.

За останні роки спостерігається певна динаміка в кредитних портфелях банків України. Зростання кредитного портфеля може свідчити про позитивну економічну ситуацію, збільшення попиту на кредити та покращення фінансового стану позичальників. Однак, це також може супроводжуватися збільшенням кредитних ризиків та зростанням небезпеки недобросовісного кредитування.

Важливо відмітити, що ефективне управління кредитним портфелем є ключовим фактором для фінансової стабільності банку. Банки повинні мати

ефективні процедури забезпечення якості кредитів, проводити регулярну оцінку ризиків та підтримувати адекватні капіталовкладення для забезпечення покриття можливих збитків.

Аналіз динаміки кредитних портфелів допомагає банкам розуміти зміни в кредитних ризиках та приймати відповідні заходи для їх зменшення. На основі такого аналізу банки можуть виявляти потенційно проблемні сегменти кредитного портфеля та розробляти стратегії для забезпечення стійкості та збалансованості своєї діяльності.

Загалом, аналіз динаміки кредитних портфелів банків України є важливим інструментом для виявлення ризиків та вдосконалення стратегій управління кредитними ресурсами. Постійний моніторинг і аналіз динаміки допомагають банкам ефективно відповідати на зміни в економічному середовищі та забезпечувати стійке функціонування банківського сектору в Україні.

Варто зазначити, що непокритий кредитний ризик впливає на регулятивний капітал, так як з 01.01.2016 діють нові правила розрахунку регулятивного капіталу. Відповідно до них, якщо оцінена сума кредитного ризику (наразі визначеного за правилами Постанови № 351) перевищує сформовані за правилами МСФЗ сукупні резерви на покриття збитків за активними операціями, то різниця (непокритий кредитний ризик) зменшує регулятивний капітал.

Запровадження Постанови № 351 та перехід банківської системи на міжнародну практику визначення non-reg&пшп§ ехрозигез/іоапз (№>Е/№>Б) дали змогу оцінити реальний рівень непрацюючих кредитів в Україні. Їхня частка виявилася найбільша у світовій практиці за всю історію спостережень. За останні три місяці 2017 року частка непрацюючих кредитів знизилася на 2.2 в. п. в основному завдяки поступовому розгортанню нового кредитування. Найсуттєвіше скоротилися частки за валютними кредитами бізнесу (на 3.4 в. п.) та гривневими кредитами населенню (на 1.3 в. п.) Збільшення споживчого кредитування дало змогу підвищити якість портфеля

роздрібних кредитів, а продаж банками непрацюючих валютних кредитів бізнесу - портфеля корпоративних кредитів.

Розділ 3. Шляхи усунення ризиків кредитних організацій

3.1. Систематизація проблем регулювання НБУ діяльності банків з іноземним капіталом в Україні

Тенденція до глобалізації фінансових ринків сьогодні переважає у світі. Україна не могла залишитись осторонь цих процесів. Лібералізація доступу іноземних капіталів на вітчизняний банківський ринок мала низку позитивних і негативних наслідків. Важливим аспектом при інтеграції капіталу є процеси регулювання його руху для максимізації вигід та зменшення негативних наслідків його функціонування у національній економіці.

Особливого значення набуває стратегія і тактика регулювання діяльності банків з іноземним капіталом для отримання максимальних переваг і, відповідно, мінімальних загроз для банківської системи України. Необхідно врахувати і той факт, що українська економіка потребує іноземних інвестицій, а тому дії, рішення, пов'язані з обмеженням доступу іноземного банківського капіталу мають бути виваженими.

Банки з іноземним капіталом є важливою компонентою української банківської системи, які успішно функціонують (за винятком кризових років), надають фінансові послуги юридичним особам, населенню, впливають на процеси у реальному секторі економіки.

Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що банк з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [48].

Підвищення активності банків з іноземним капіталом дає змогу збільшити кредитування реального сектора економіки. Проте, як свідчить

практика попередніх років, більшість таких банків обслуговують сегмент споживчого кредитування та ринок державних цінних паперів, оскільки це дозволяє отримати більші прибутки. Ніяка норма не зобов'язує ці банки кредитувати виробничі підприємства. Також поширеною є думка, що банки з іноземним капіталом привносять кращу практику корпоративного управління, управління ризиками. Частково підтвердженням цьому є офіційні дані НБУ, де на 01.01.2019р. 21 банк з іноземним капіталом отримали позитивний фінансовий результат.

Національний банк України використовує методику оцінки присутності банків з іноземним капіталом через розрахунок їхньої частки у статутному капіталі банківської системи (рис. 3.1.1).

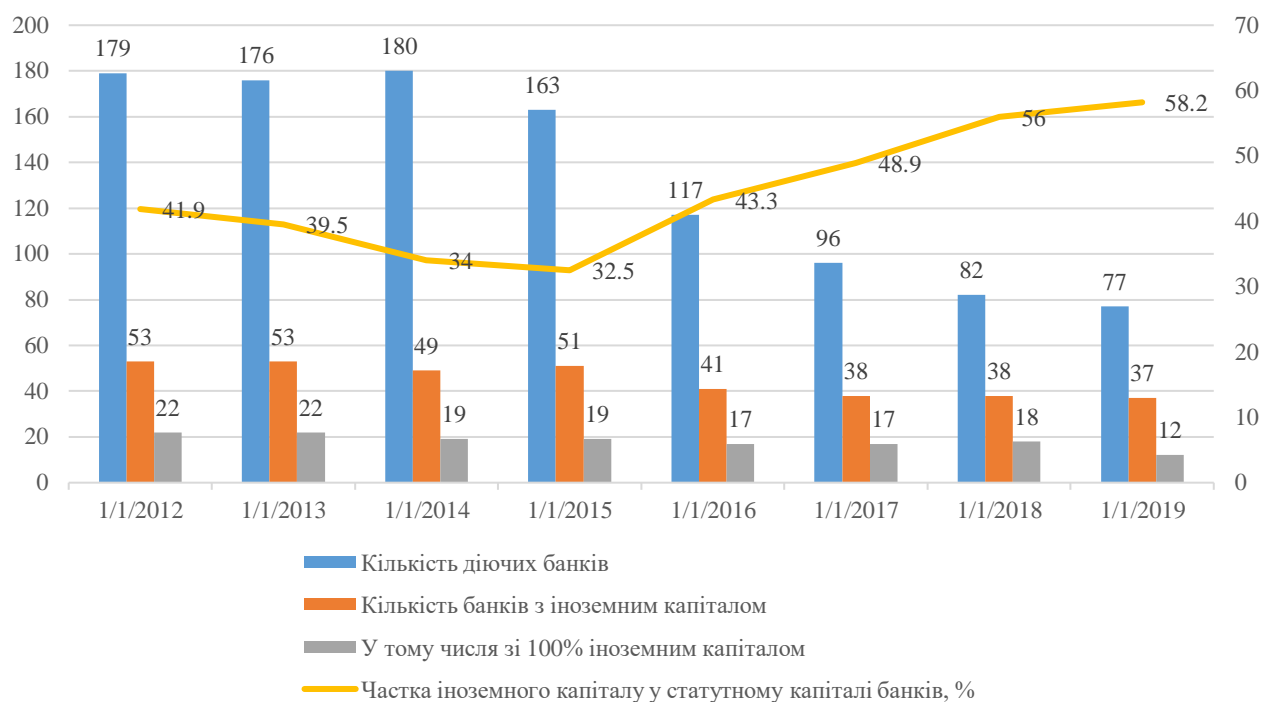

Рис. 3.1.1. Основні показники діяльності банків

Джерело: складане автором за результатами дослідження

У більшості випадків іноземних інвесторів приваблюють банківські системи тих країн, де очікується зростання ВВП, покращення макроекономічного клімату, що сприятиме збільшенню доходів нерезидентів. За даними НБУ станом на 01.01.2019р. в Україні функціонувало лише 12 банків зі 100% іноземним капіталом, що становило 15,6% від загальної кількості діючих банків.

Як бачимо з даних рис. 3.1.1, в Україні, починаючи з 2014р. простежувалась тенденція до загального скорочення кількості банків: з 179 у 2012р. до 77 на 01.01.2019р. Це пояснюється кризовими тенденціями у банківському секторі, а також реформою банківської системи. Банки з іноземним капіталом демонструють такий тренд: на 01.01.2012р. їхня кількість – 53, на 01.01.2018р. – 38, на початок 2019р. – 37. Таке скорочення пояснюється зниженням інвестиційної привабливості, кризою у банківській системі.

Для визначення оцінки впливу банків з іноземним капіталом на банківський сектор розглянемо інші показники, наведені у табл. 3.1.1, 3.1.2.

Таблиця 3.1.1

Окремі показники діяльності банків станом на 01.01.2020 р., грн.

Види банків	Активи	Зобов'язання	Власний капітал	Фінансовий результат
Банки з державною часткою	1092806847	656368586	77482684	-20848650
Банки іноземних банківських груп	547128885	357109358	58529980	-5068707
Банки з приватним українським капіталом	208396961	159283300	27583839	1557209
Усього по платоспроможним банкам	1848332692	1172761245	163596503	-24360148

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Таблиця 3.1.2

Ринкові позиції банків станом на 01.01.2020 р., %

Види банків	Частка активів	Частка зобов'язань	Частка власного капіталу
Банки з державною часткою	59,12	55,97	47,36
Банки іноземних банківських груп	29,60	30,45	35,78
Банки з приватним українським капіталом	11,27	13,58	16,86
Усього по платоспроможним банкам	100,00	100,00	100,00

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Як бачимо з табл.3.1.1, 3.1.2, частка власного капіталу найбільш

зосереджена у банках з державною часткою – 47,36%; також найбільш зобов'язань у банків з державною часткою -55,97%. За період кризи 2014-2015 рр. у жоден банк з іноземним капіталом не було введено тимчасового адміністратора, а материнські компанії вчасно надавали фінансову підтримку, що підтверджує зацікавленість іноземних інвесторів у присутності в українському банківському секторі.

Детальніше розглянемо показники діяльності іноземних банків, які зможуть дати повну картину основних напрямів діяльності – проведемо аналіз активів (табл.3.1.1), зобов'язань (табл. 3.1.2), власного капіталу (табл. 3.1.5) та фінансових результатів діяльності (табл. 3.1.6).

Банк може здійснювати такі активні операції – кредитування та інвестування. Вони ж забезпечують найбільше доходу банку. Для розгляду ми обрали банки з іноземним капіталом, які за класифікацією НБУ на 01.10.2018р. належать до першої та другої груп, та контролюють понад 1% активів банківської системи України.

Таблиця 3.1.3

Аналіз активів банків з іноземним капіталом в Україні станом на
01.10.2019р.

Назва банку	Частка активів у БСУ, %	Частка наданих кредитів у структурі активів, %	Кредити, надані фізичним особам у структурі кредитного портфеля, %	Частка високоліквідних коштів у структурі активів, %	Країна походження капіталу
Промінвестбанк	4,44	75,59	0,14	7,74	Росія
Сбербанк	4,27	86,18	1,23	4,21	Росія
Райффайзен Банк Аваль	4,18	49,32	29,25	25,49	Австрія
Укрсоцбанк	3,42	67,30	46,45	7,04	Італія
Альфа-Банк	3,33	64,34	13,43	17,04	Росія
Укрсиббанк	3,02	51,67	36,91	28,60	Франція
ВТБ Банк	2,01	66,55	4,92	4,17	Росія
ОТП Банк	1,83	66,15	37,80	5,12	Угорщина
Креді Агріколь Банк	1,74	62,81	10,03	26,29	Франція
Інг Банк Україна	1,12	77,23	0,39	8,33	Нідерланди

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Відповідно до оприлюдненої звітності на сайті НБУ частка наданих кредитів у структурі активів банків найбільша у Сбербанку Росії 86,18%, а найменша – у Райффайзен Банку Аваль – 49,32% (табл. 3.1.1). Це означає, що більшість банків з іноземним капіталом з активних операцій надають перевагу найприбутковій – кредитуванню. Кредитний портфель включає надані кредити фізичним особам, юридичним і окремо банкам. Дані табл.2.10 засвідчують, що частка кредитів, наданих фізичним особам у структурі кредитного портфеля найбільша в Укрсоцбанку, ОТП Банку та Укрсиббанку – 46,45%, 37,8% та, відповідно, 36,91%. Незначною є частка споживчих кредитів у банках з російським капіталом, що підтверджує їхню орієнтацію на фінансування в Україні бізнесу з країни походження капіталу.

Таблиця 3.1.4

Структура зобов'язань банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2019р., %

Назва банку	Частка коштів юр.осіб у структурі зобов'язань	Частка коштів фіз.осіб у структурі зобов'язань	Частка коштів банків у зобов'язаннях	Частка субординованого боргу у зобов'язаннях	Частка коштів до запитання у структурі всіх коштів клієнтів
Промінвестбанк	15,91	15,39	53,05	12,36	43,30
Сбербанк	16,91	19,21	54,53	8,34	43,16
Райффайзен Банк Аваль	41,86	30,52	10,62	13,15	66,27
Укрсоцбанк	29,34	34,62	24,25	6,19	45,14
Альфа-Банк	29,47	28,38	8,68	10,18	28,56
Укрсиббанк	48,24	27,34	0,32	19,20	62,50
ВТБ Банк	19,88	18,15	37,99	20,36	35,43
ОТП Банк	44,94	35,22	0,16	7,92	57,52
Креді Агріколь Банк	66,31	23,14	3,73	5,37	51,00
Інг Банк Україна	26,36	0,12	70,56	0,00	72,20

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Високоліквідні активи не приносять банку дохід, проте

використовуються для проведення непередбачуваних і термінових розрахунків. Рівень ліквідності банків жорстко регулюється НБУ. Зауважимо, що надмірна ліквідність банку також не є позитивною характеристикою його діяльності, оскільки свідчить про неефективне використання залучених ресурсів. 4 банки з 10 аналізованих мають значення цього показника більше 15%, що свідчить про надлишкову ліквідність.

Ресурсна база банків включає кошти сформовані з різних джерел. Як бачимо з табл. 3.1.4., банки з іноземним капіталом по-різному залучають кошти. Щодо питомої ваги коштів юридичних осіб у структурі зобов'язань, то найменшою вона є у Промінвестбанку (15,91%) та Сбербанку Росії (16,91%), натомість у Креді Агріколь Банку (66,31%), Укрсиббанку (48,24%) та ОТП Банку (44,94) вона демонструє максимальні значення.

Власний капітал банку є найважливішим показником, який можна розглядати окремо від інших; дає змогу побачити надійність банку, ефективність діяльності та перспективи розвитку (табл.3.1.5). Статутний капітал – основний компонент власного капіталу, його частка менше 100% демонструє ефективність діяльності банку, адже складовими елементами власного капіталу також є резервний та інші фонди, нерозподілений прибуток.

Таблиця 3.1.5

Структура власного капіталу банків з іноземним капіталом в Україні
станом на 01.01.2019 р.

Назва банку	Частка статутного капіталу у ВК	Частка резервного та інших фондів у ВК	Частка нерозподіленого прибутку у ВК	Достатність регулятивного капіталу
Промінвестбанк	303,46	0,00	-234,96	7,05
Сбербанк	160,13	37,73	-118,49	6,79
Райффайзен Банк Аваль	78,13	8,25	-86,96	13,23
Укрсоцбанк	94,08	28,35	-135,19	15,57
Альфа-Банк	236,74	15,01	-168,02	5,75
Укрсиббанк	94,93	3,10	-41,81	13,14
ВТБ Банк	426,60	0,00	-901,67	10,24
ОТП Банк	283,21	39,56	-252,87	8,16
Креді Агріколь Банк	82,59	19,56	-2,14	15,65
Інг Банк Україна	34,80	44,00	21,21	81,84

Джерело: складане автором за результатами дослідження

При проведенні аналізу частки статутного капіталу у структурі власного відповідно до даних табл. 3.1.5, можемо зробити висновок, що лише 5 банків з 10 мали значення менше 100%. Це пов'язано зі збитковою діяльністю банків, яка зумовлена девальвацією гривні та зниженням якості активів.

Рівень капіталізації банків з іноземним капіталом (за нормативом Н2 – достатність регулятивного капіталу) можемо охарактеризувати як незадовільний, за винятком: ВТБ Банку, Укрсиббанку, Райффайзен Банку Аваль, Укрсоцбанку, Креді Агріколь Банку та ІНГ Банку Україна, де значення коливаються від 10%.

Таблиця 3.1.6

Фінансові результати діяльності банків з іноземним капіталом станом на 01.01.2019р.

Назва банку	Прибуток / збиток, тис. грн.	Відношення процентних доходів та витрат, %	Відношення портфеля кредитів до депозитів	ROA, %	ROE, %
Промінвестбанк	-6 346 964	154,41	101,06	-11,36	-101,33
Сбербанк	-1 609 955	240,48	98,98	-3,00	-75,99
Райффайзен Банк Аваль	-2 063 770	355,21	65,88	-3,92	-53,70
Укрсоцбанк	-8 709 879	161,91	98,46	-20,22	-105,88
Альфа-Банк	-916 093	138,19	109,56	-2,19	-46,75
Укрсиббанк	88 626	245,55	71,85	0,23	4,74
ВТБ Банк	-16 261 429	101,41	98,24	-64,33	-641,39
ОТП Банк	-1 276 130	262,46	105,86	-5,54	-98,53
Креді Агріколь Банк	67 133	363,16	75,31	0,31	4,53
Інг Банк Україна	228 247	1 487,85	342,94	1,62	10,86

Джерело: складане автором за результатами дослідження

Лише 3 банки з 10 аналізованих (табл. 3.1.6) отримали позитивний фінансовий результат. Збитковість цих банків викликана у тому числі потребою доформувати резерви за активними операціями. Ринок банківських послуг можна охарактеризувати так: вкладники вилучають свої депозити, натомість нові заощадження до банків надходять меншою мірою; у той же

час для залучення нових депозитів банки пропонують підвищені процентні ставки, що означає збільшення процентних витрат.

Показники ROA та ROE демонструють ефективність використання активів і капіталу, відповідно. Їхні значення більше від 0 у тих банків, які на звітну дату отримали прибуток – Укрсиббанк, Креді Агріколь Банк, Інг Банк Україна. Коли ситуація у банківському секторі стабілізується, банки сформують страхові резерви повністю, капітал банків буде зростати, відновиться кредитування реального сектора і населення, що сприятиме отриманню банками доходів, відповідно показники рентабельності теж матимуть позитивні значення.

На сьогодні в Україні застосовують ліберальний режим регулювання² іноземних банків, який спільно з політикою консолідованого регулювання та нагляду за іноземними банками потребують вдосконалення.

Загалом процес регулювання іноземного банківського капіталу варто поділити за життєвим циклом банків: на етапі реєстрації (входження) банку, у процесі діяльності, під час ліквідації.

3.2. Методика аналізу і управління ризику кредитних організацій

Банки з іноземним капіталом можуть створюватись двома способами: шляхом створення нового банку (тоді відбувається збільшення загальної кількості банків у системі) та придбання вже існуючого банку (змінюється структура власності, а кількість банків незмінна). До 2005р. переважав перший спосіб, надалі іноземні інвестори надавали перевагу більш швидкому входженню на український ринок банківських послуг – шляхом придбання

² До 2000р. на діяльність іноземних банків накладено обмеження: не більше 15% у статутному капіталі банків. У 2000р. було знято всі обмеження і для створення даного банку чи купівлі іноземним інвестором вітчизняного банку потрібно було лише отримати попередній дозвіл НБУ. Введено на законодавчому рівні визначення поняття «банк з іноземним капіталом», яке ідентичне тому, що є зараз. Із вступом України до СОТ у 2006р. дозволено створювати філії та представництва іноземних банків.

З прийняттям у 2010р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» інвестиційний режим діяльності іноземних банків став навіть сприятливішим, оскільки було усунуто обмеження у видах формах здійснення іноземних інвестицій та скасовано посилений контроль за іноземними інвестиціями з боку уповноважених державних інституцій].

системного банку з розгалуженою мережею філій, відділень та клієнтською базою. Звичайно, що перший і другий способи проникнення мають свої переваги та недоліки, відповідно інвестор-нерезидент обирає той варіант, який для нього вигідніший. Законодавством дозволеними є такі форми присутності – представництва, філії та дочірні банки зі 100% іноземним капіталом. Представництва створюють ті банки, які мають намір надалі здійснити експансію на ринок, проводять глибокий моніторинг ситуації у банківському секторі для вирішення питання щодо подальшої співпраці чи згортання діяльності. Представництва не можуть надавати банківські послуги. Жодної філії іноземного банку в Україні на 01.10.2015р. не зареєстровано. Тому функціонують лише дочірні банки.

Отже, регулювання діяльності банків з іноземним капіталом на першому етапі доцільно здійснювати так:

–Відстежувати країни походження банківського капіталу та режим регулювання і нагляду за банками у них.

–Перевіряти цілі входження таких банків для відсікання спекулятивних мотивів. Для цього потрібно запровадити вимогу щодо надання бізнес-плану, який визначатиме стратегічні напрями діяльності банку хоча б на 5 років.

–Здійснювати аналіз фінансових показників материнських банків для недопущення «експорту» фінансових ризиків в український банківський сектор.

–Для запобігання монополізації у банківському секторі (відомо, що капітал материнських банків інколи більший, ніж всієї банківської системи України) потрібно відстежувати ринкові позиції таких банків.

–У разі створення банку з іноземним капіталом, який займатиме вагому позицію у банківській сфері, дозвіл на здійснення банківської діяльності повинен надавати НБУ після спільних консультацій з Антимонопольним комітетом і Міністерством фінансів.

–Необхідним є посилений моніторинг за банками, власниками яких є компанії з офшорних зон.

Отже, глобалізація світових фінансових ринків сприяла розвитку такого явища як міжнародний рух капіталу, одним з проявів якого є функціонування іноземних банків. Україна як учасник міжнародного ринку капіталу також відчула вплив іноземного капіталу на економічні процеси. Сьогодні майже неможливо уявити вітчизняну банківську систему без присутності у ній банків з іноземним капіталом, які успішно функціонують нарівні з українськими приватними банками. НБУ докладає всіх зусиль для ефективного регулювання різних видів банків. Що стосується саме банків з іноземним капіталом, то центральний банк застосовує ліберальний режим регулювання, що передбачає відсутність обмежень на прихід іноземних інвестицій у банківську систему. Водночас виникають ризики внаслідок функціонування такого типу банківських установ. Тому на законодавчому рівні потрібно створити необхідні умови для отримання максимальних переваг для національної економіки від присутності у ній банків з іноземним капіталом.

Висновок до третього розділу.

Особливого значення набуває стратегія і тактика регулювання діяльності банків з іноземним капіталом для отримання максимальних переваг і, відповідно, мінімальних загроз для банківської системи України. Необхідно врахувати і той факт, що українська економіка потребує іноземних інвестицій, а тому дії, рішення, пов'язані з обмеженням доступу іноземного банківського капіталу мають бути виваженими.

Банки з іноземним капіталом є важливою компонентою української банківської системи, які успішно функціонують (за винятком кризових років), надають фінансові послуги юридичним особам, населенню, впливають на процеси у реальному секторі економіки.

Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що банк з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [48].

Підвищення активності банків з іноземним капіталом дає змогу збільшити кредитування реального сектора економіки. Проте, як свідчить практика попередніх років, більшість таких банків обслуговують сегмент споживчого кредитування та ринок державних цінних паперів, оскільки це дозволяє отримати більші прибутки. Ніяка норма не зобов'язує ці банки кредитувати виробничі підприємства. Також поширеною є думка, що банки з іноземним капіталом привносять кращу практику корпоративного управління, управління ризиками. Частково підтвердженням цьому є офіційні дані НБУ, де на 01.01.2019р. 21 банк з іноземним капіталом отримали позитивний фінансовий результат.

Відповідно до оприлюдненої звітності на сайті НБУ частка наданих кредитів у структурі активів банків найбільша у Сбербанку Росії 86,18%, а найменша – у Райффайзен Банку Аваль – 49,32%. Це означає, що більшість банків з іноземним капіталом з активних операцій надають перевагу найприбутковішій – кредитуванню. Кредитний портфель включає надані кредити фізичним особам, юридичним і окремо банкам. Дані табл.2.10 засвідчують, що частка кредитів, наданих фізичним особам у структурі кредитного портфеля найбільша в Укрсоцбанку, ОТП Банку та Укрсиббанку – 46,45%, 37,8% та, відповідно, 36,91%. Незначною є частка споживчих кредитів у банках з російським капіталом, що підтверджує їхню орієнтацію на фінансування в Україні бізнесу з країни походження капіталу.

Власний капітал банку є найважливішим показником, який можна розглядати окремо від інших; дає змогу побачити надійність банку, ефективність діяльності та перспективи розвитку. Статутний капітал – основний компонент власного капіталу, його частка менше 100% демонструє ефективність діяльності банку, адже складовими елементами власного капіталу також є резервний та інші фонди, нерозподілений прибуток.

На сьогодні в Україні застосовують ліберальний режим регулювання іноземних банків, який спільно з політикою консолідованого регулювання та нагляду за іноземними банками потребують вдосконалення.

Загалом процес регулювання іноземного банківського капіталу варто поділити за життєвим циклом банків: на етапі реєстрації (входження) банку, у процесі діяльності, під час ліквідації.

Банки з іноземним капіталом можуть створюватись двома способами: шляхом створення нового банку (тоді відбувається збільшення загальної кількості банків у системі) та придбання вже існуючого банку (змінюється структура власності, а кількість банків незмінна). До 2005р. переважав перший спосіб, надалі іноземні інвестори надавали перевагу більш швидкому входженню на український ринок банківських послуг – шляхом придбання системного банку з розгалуженою мережею філій, відділень та клієнтською базою. Звичайно, що перший і другий способи проникнення мають свої переваги та недоліки, відповідно інвестор-нерезидент обирає той варіант, який для нього вигідніший. Законодавством дозволеними є такі форми присутності – представництва, філії та дочірні банки зі 100% іноземним капіталом. Представництва створюють ті банки, які мають намір надалі здійснити експансію на ринок, проводять глибокий моніторинг ситуації у банківському секторі для вирішення питання щодо подальшої співпраці чи згортання діяльності. Представництва не можуть надавати банківські послуги. Жодної філії іноземного банку в Україні на 01.10.2015р. не зареєстровано. Тому функціонують лише дочірні банки.

Висновок

Відповідно до поставленої мети були виконані наступні завдання:

- а) розглянуто теоретичні аспекти ризиків кредитної організації;
- б) проаналізовані і оцінені банківські ризики кредитних організацій України;
- в) дані рекомендації щодо вдосконалення системи оцінки та зниження ризиків кредитних організацій.

Банківські ризики притаманні всім кредитним організаціям, але їх величина і ступінь впливу на діяльність кредитної установи диференціюються. Це залежить як від рівня власного капіталу банку, так і від величини доходів, витрат, одержуваних банком в ході своєї операційної діяльності.

Згідно здійсненому нами аналізу випливає, що діяльність банків носить стабільний характер. В цілому, є певні ризики, які негативно можуть позначитися на їх діяльності. Більшою мірою сюди слід віднести кредитний ризик, в меншій мірі ринковий ризик.

За аналізом ринкового ризику в діяльності банків ми з'ясували, що найбільш істотну небезпеку несе в собі така категорія ринкового ризику, як валютний ризик. Це в подальшому здатне підірвати фінансове становище банків, а разом з ним і стійкість всієї банківської системи України в цілому, так як АТ КБ «Приватбанк» і АТ «Ощадбанк» – це одні з основних учасників банківської системи України.

В цілому, збільшення рівня ринкового ризику обумовлено нестабільністю ситуації, яка склалася на національному та міжнародному ринках. Ця нестабільність привела до зниження фінансового становища багатьох фізичних і юридичних осіб, що в подальшому визначило неможливість їх розплати за своїми зобов'язаннями.

Якщо говорити про інші види ризиків, то діяльності, здійснюваної АТ КБ «Приватбанк» і АТ «Ощадбанк», не загрожує такий вид банківського

ризиком як ризиком ліквідності. Кредитні організації мають у себе на рахунках необхідну величину грошових коштів, яка може їй знадобитися для здійснення своєчасного виконання своїх зобов'язань перед контрагентами.

Говорячи про зростання рівня кредитного ризику в період з 2013-2016рр. слід сказати про те, що його збільшення в 2015 році було пов'язане з початком фінансової кризи в Україні. В результаті цього курс гривні став стрімко падати по відношенню до курсу іноземних валют.

Таким чином, багато позичальників через коливання курсу національної валюти не змогли вчасно розплатитися за своїми зобов'язаннями перед банком. Не можна не відзначити і те, що зростання рівня кредитного ризику у кредитних організаціях також обумовлено збільшенням як кредитного портфеля банків, так і збільшенням числа непрацюючих кредитів. Збільшення числа непрацюючих кредитів пов'язане з непростією ситуацією, яка склалася в економіці України.

Також кредитним організаціям необхідно стабілізувати ситуацію з розрахунками в іноземній валюті, так як рівень валютного ризику несе в собі значну величину напруженості для діяльності АТ КБ «Приватбанк» і АТ «Ощадбанк». Переходячи до рекомендацій, відзначимо, що ми дали рекомендації, які, на наш погляд, здатні знизити рівень виявлених нами ризиків в діяльності банку.

Що стосується істотного рівня кредитного ризику в діяльності банків, то його зниження ми пропонуємо здійснити за допомогою зменшення банком простроченої позичкової заборгованості в своєму портфелі. Також ми пропонуємо банкам скоротити обсяг видачі кредитних ресурсів підприємствам тих галузей економіки, які в даний час знаходяться в непростій економічній ситуації.

Якщо говорити про значимість результатів роботи, які були отримані в ході аналізу, то отримані нами результати можуть бути використані керівництвом банків для здійснення своєчасних дій щодо запобігання зростання рівня ризиків, які вказані нами як значні в діяльності кредитних

організацій.

Запобігання банківських ризиків здатне поліпшити клімат в банківському середовищі, тим самим впливаючи на зниження процентних ставок по кредитах для фізичних і юридичних осіб; збільшення інвестиційної активності банків і т. п.

Список використаної літератури

1. Закон України. Про банки і банківську діяльність. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30).
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні //Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368.
3. Агєєва Н. А. Основи банківської справи: навчальний посібник / Н.А. Агєєва.- К.: Альфа-М, 2015. - 250 с
4. Алієв Б. Х. Банківські ризики: причини виникнення та методи управління ними / Б. Х. Алієв, Г. С. Султанов, С. І. Салманов. // Успіхи сучасного природознавства, №1-5, с. 829-830, 2015
5. Астрелін В. В. Управління ліквідністю в українському комерційному банку: навчальний посібник / В. В. Астрелін, П. К. Бондарчук, П. С. Шальнов. - К.: Видавництво КНЕУ, 2013. - 175 с.
6. Банківські операції : навч. посібн. / В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2016. – 208 с.
7. Белоглазова Б. Н. Банківська справа: організація діяльності комерційного банку: підручник для вузів / Б. Н. Белоглазова, Л. П. Кроливецкая. - К.: Знання, 2015. - 422 с.
8. Білозеров С. А. Банківська справа: навчальний посібник / С. А. Білозеров, О. В. Мотовілов. - Львів: Інтелект-Захід, 2016. – 344 с.
9. Белотелова Н. П. Гроші, кредит, банки / Н. П. Белотелова, Ж. С. Белостелова. - К.: Літера-К, 2015. - 400 с.
10. Бойківська Л.І. Методи оцінок банківських ризиків / Л.І. Бойківська // Актуальні проблеми розвитку регіону. – 2009. – № 5. – С. 164-168.
11. Богданкевич О. А. Організація діяльності комерційних банків: відповіді на екзаменаційні питання / О. А. Богданкевич. – К.: ТетраСистемс, 2013. - 128 с.
12. Вишневський А. А. Сучасне банківське право. Банківсько-клієнтські відносини: порівняльно-правові нариси / А. А. Вишневський. -К.:

Статут, 2014. – 349 с.

13. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівська. – К.: Тов «Знання» : КОО, 2015. – 66 с.

14. Владичин У. В. Банківське кредитування: навч. посіб / У. В. Владичин, С. К. Реверчук. – К. : Атака, 2008. – 648 с.

15. Волков А. А. Управління ризиками в комерційному банку: практичне керівництво / А. А. Волков. - Харків: Магістр, 2015. - 156 с.

16. Горіла Н. В. Організація кредитування в комерційному банку: навчальний посібник / Н. В. Горіла. - Ужгород: УЖДРУК, 2017. - 207 с.

17. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навчальний посібник / Л.І. Донець. – К.: Центр навчальної літератури, 2016. – 312 с.

18. Дубков С. Основы структурного анализа и оценки кредитного риска банка / С. Дубков // Банкаўскі веснік : інформаційно-аналітичний і науково-практичний журнал Національного банку Республіки Беларусь. – 2012. – № 13. – С. 21–25.

19. Дубова С. Є. Банківська справа: навчальний посібник / С. Є. Дубова, А. С. Кутузова, Н. В. Степанова. – К.: Фенікс, 2014. – 352 с.

20. Єфімова О. Г. Гроші, кредит, банки: навчальний посібник / Є. Г. Єфімова, А. Т. Алієв. - Суми: Університетська книга, 2013. - 292 с.

21. Жиляков Д. І. Фінансово-економічний аналіз (підприємство, банк, страхова компаній): навчальний посібник / Д. І. Жиляков, В. Г. Зарицька. - К.: Лібра, 2015. - 368 с.

22. Жуков Є. Ф. Банківський менеджмент: навчальний посібник / Є. Ф. Жуков.– Львів: Ліга-прес, 2013. – 319 с.

23. Жуков Є. Ф. Гроші, кредит, банки: навчальний посібник / Є. Ф. Жуков. - Львів: Ліга-прес, 2013. - 783 с.

24. Журавльова Т. О. Розвиток концепції стратегії кредитного ризику в сучасних умовах / Т. О. Журавльова, Л. І. Назаркіна // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка» – 2010. – Том 15, Вип. 20. –

С. 69–75.

25. Банківська справа: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Стародубцева Е. Б. - Харків: Треант, 2015. - 495 с.

26. Березуцький В.В. Небезпечні виробничі ризики та надійність: навчальний посібник для студентів за напрямком підготовки 6.170202 «Цивільна безпека»/ В.В. Березуцький, М.І. Адаменко – Харків. : ФОП Панов А. М., 2016. – 385 с.

27. Бобиль В.В. Сучасний ризик-менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект / В.В.Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 28–32.

28. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія / В. В. Бобиль. – Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2016. – 298 с.

29. Демчук Н.І. Управління банківськими ризиками / Н.І. Демчук, А.А. Абахтімова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 24. – Ч.1. – С. 117-119.

30. Згонник Л. В. Антикризове управління: підручник / Л. В. Згонник. - К.: Знання, 2015. - 208 с.

31. Еріашвілі Н. Д. Банківська право: підручник / Н. Д. Еріашвілі, С.Н. Бочаров, С. Н. Зирянов, Е. О. Бондар. - К.: Лібра, 2013. - 431 с.

32. Иода Е. В. Классификация банковских рисков и их оптимизация / Е. В. Иода, Л. Л. Мешкова, Е. Н. Болотина, 2-е изд., испр., перераб. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2012. – 120 с.

33. Кіреєв В. Л. Банківська справа: підручник для вузів / В. Л. Кіреєв, О. Л. Козлова. - К.: Гроно, 2015. - 239 с.

34. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2016. – 432 с.

35. Коваленко О. Г. Банківські ризики: сутність, класифікація / О. Г. Коваленко, О. Є. Медведєва // Київський державний університет, №3 (25), с.

340 - 344, 2014.

36. Коваленко В.В. Система управління валютним ризиком та аналіз чинників, які впливають на нього / В.В. Коваленко, Т.В. Шевчук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 16. – С. 699-703.

37. Колпакова Г. М. Фінанси, грошовий обіг, кредит: навчальний посібник для бакалаврів / Г. М. Колпакова. - К.: Дакор, 2015. - 538 с.

38. Коробова Г. Г. Банківська справа: навчальний посібник / Г. Г. Коробова. – Львів: Книговір, 2013. - 230 с.

39. Костеріна Т. М. Банківська справа: підручник для бакалаврів / Т. М. Костеріна. - К.: Грані-Т, 2014. - 332 с.

40. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2017. – 86 с.

41. Колодізев О. М. Ситуаційне моделювання банківської діяльності : конспект лекцій / О. М. Колодізев, О. Г. Міщенко – Х. : ХНЕУ, 2016. – 140 с.

42. Кувшинова Ю. А. Гроші, кредит, банки: навчальний посібник / Ю. А. Кувшинова. - К.: Київський державний університет, 2013. - 224 с.

43. Кузьмак О.М. Ефективна система ризик-менеджменту як дієвий засіб забезпечення стійкості банківських установ / О.М. Кузьмак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 2. – С. 164-166.

44. Лаврушина О. И. Роль кредита и модернизация деятельности банка в сфере кредитования: монография / О. И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2013. – 267 с.

45. Лачкова В.М. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посібник / В.М. Лачкова, Л.І. Лачкова, І.Л. Шевчук. – Х.: Видавець Іванченко І.С., 2017. – 180с.

46. Леонович Т. І. Управління ризиками в банківській діяльності: навчальний комплекс / Т. І. Леонович. – К.: Ліра-К, 2013. - 136 с.

47. Лобода Д. Л. Новые методы оценки рисков кредитного портфеля / Д. Л. Лобода // Вісник Української академії банківської справи. – 2003. – № 2.

– С. 48–54.

48. Мамаєва Л. М. Управління ризиками в банківській діяльності: навчальний посібник / Л. М. Мамаєва. – К.: Знання, 2014. - 256 с.

49. Масленченков Ю. С. Фінансовий менеджмент банку: навчальний посібник / Ю. С. Масленченков. - Харків: Магістр, 2013. - 319 с.

50. Матраєва Л. В., Калінін Н. В., Денисов В. Н. Гроші, кредит, банки: підручник для бакалаврів / Л. В. Матраєва, Н. В. Калінін, В. Н. Денисов. - К.: Науковий світ, 2015. - 304 с.

51. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс]: методичні вказівки, схвалені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.

52. Мудрак О. В. Гроші. Кредит. Банки. Цінні папери: підручник / А. В. Мудрак. - Харків: Пегас, 2013. - 230 с.

53. Мягкова Т. Л. Банківська справа: навчально-методичний посібник / Т. Л. Мягкова. – К.: Світ знань, 2015. - 212 с.

54. Мягкова Т. Л. Гроші, кредит, банки: навчальний посібник / Т. Л. Мягкова. - К.: Лібра, 2017. - 240 с.

55. Останкова Л.А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: навч. посіб. / Л.А. Останкова, Н.Ю. Шевченко. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 256 с

56. Партин Г.О. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження / Г.О. Партин, У.І. Путько //Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 21.9 – 2011. – С. 247-253.

57. Петров М. А. Банківська справа: навчальний посібник / М. А. Петров, Е. Н. Дербеньова, О. А. Кулічева - Симферополь: Сонат, 2017. - 240 с.

58. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2014. – № 8. – С. 118–125.

59. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова

НБУ від 02.08.2004. – № 361.

60. Семибратова О. І. Банківська справа: навчальний посібник / О. І. Семибратова. - К.: Стилос, 2013. - 224 с.

61. Стіхіяс І. В. Банківська справа: навчальний посібник / І. В. Стіхіяс, Л.А. Сахарова. - К.: Ліра-К, 2015. - 136 с.

62. Тавасієв А. М. Банківська справа: управління кредитної організацією: навчальний посібник / А. М. Тавасієв. - Львів: Книговір, 2015. - 639 с.

63. Тавасієв А. М. Антикризове управління кредитними організаціями: навчальний посібник / А. М. Тавасієв, А.В. Муричев. - К.: Знання, 2013. - 543с.

64. Тарханова Е. А. Кредитный риск в системе управления рисками в банковской деятельности / Е. А. Тарханова, А. В. Пастухова // Молодой ученый. – 2014. – № 6. – С. 499–501.

65. Тепман Л. М. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник / Л.Н. Тепман, Н. Д. Еріашвілі. - К.: Лібра, 2014. - 311 с.

66. Черкасов В. Є. Фінансовий аналіз в комерційному банку: навчальний посібник / В. Є. Черкасов. - К.: Євразійський відкритий інститут, 2011. - 340 с.

67. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підручник / В. М. Шелудько – К.: Знання, 2015. – 535 с.

68. Шустер Л. Управление банковскими рисками // Проблемы теории и практики управления / Л. Шустер. –2015. – № 4. – С. 18.

69. Юрченко Т. В. Гроші, кредит, банки: навчальний посібник / Юрченко Т.В. - К.: Ліра-К, 2013. - 190 с.

70. Boyd H. John The Theory of bank risk taking and competition revisited. The journal of finance, June 2014, 3. – pp. 1329-1343

71. Naq Mamiza Factors determined European banking risk. Journal of international financial markets, institutions and money, April 2013, 22. – pp. 696 -

72. He Zhiguo Rollover risk and credit risk. The journal of finance, April

2013,– pp. 391-429

73. Nijskens Rob Credit risk transfer activities and systemic risk: How banks became less risky individually but posed greater risks to the financial system at the same time. *Journal of banking and finance*, October 2013, 35. – pp. 1391-1398

74. Parlour A. Christine Laying off credit risk: Loan sales versus credit default swaps, January 2014, 1. – pp. 25-45

Сукупність індикаторів, необхідних для розрахунку АІУ банківської системи [складено із застосуванням даних АФН]

№ п/п	Найменування індикатору	Бал 1	Бал 2	Бал 3	Бал 4	Вага
1 Індикатори капіталу						
1.1	Достатність власного капіталу	> 19,24	16,54 - 19,24	10,01 - 16,54	<= 10,00	2
1.2	Капітал банківського сектора / ВВП	> 18,67	16,01 - 18,67	13,36 - 16,01	< 13,36	1
2 Індикатори якості кредитного портфеля						
2.1	Прострочена заборгованість в загальному обсязі кредитів	< 1,27	1,27 - 2,68	2,68 - 4,08	> 4,08	2
2.2	Частка позик I і II категорій якості в сукупному кредитному портфелі	> 88,40	86,10 - 88,40	83,78 - 86,10	< 83,78	1
2.3	Частка «поганих» позик IV і V категорій якості в сукупному кредитному портфелі	< 2,97	2,97 - 5,07	5,07 - 7,16	> 7,16	1
3 Індикатори кредитного ризику						
3.1	Великі кредити в активах сектора	> 31,55	28,23 - 31,55	24,91 - 28,23	< 24,91	2
3.2	Резерви на можливі втрати / позичкова заборгованість	< 4,37	4,37 - 5,91	5,91 - 7,45	> 7,45	2
3.3	в т.ч. покриття безнадійних позик	< 83,17	83,17 - 85,91	85,91 - 88,66	> 88,66	1
3.4	в т.ч. покриття проблемних позик	< 35,61	35,61 - 39,35	39,35 - 43,08	> 43,08	1
4 Індикатор ринкового ризику						
4.1	Ринковий ризик / капітал банків	< 33,70	33,70 - 40,38	40,38 - 47,07	> 47,07	1
5 Індикатори ефективності діяльності						
5.1	ROA	> 3,08	2,42 - 3,08	1,77 - 2,42	< 1,77	1
5.2	ROE	> 23,10	17,71 - 23,10	12,31 - 17,71	< 12,31	1
6 Індикатори ліквідності						
6.1	Миттєва ліквідність	> 68,07	60,15 - 68,07	15,01 - 60,15	<= 15,00	1
6.2	Поточна ліквідність	> 92,67	84,20 - 92,67	50,01 - 84,20	<= 50,00	1
6.3	Довгострокова ліквідність	85,31 - 120,00	74,93 - 85,31	64,54 - 74,93	< 64,54	1
6.4	Відношення ліквідних активів до сукупних активів	> 12,23	9,61 - 12,23	6,99 - 9,61	< 6,99	1
6.5	коефіцієнт покриття	> 79,83	72,80 - 79,83	65,76 - 72,80	< 65,76	2
6.6	Частка залучених коштів нерезидентів в пасивах сектора	> 15,27	12,60 - 15,27	9,93 - 12,60	< 9,93	2
7 Індикатори конкуренції / концентрації						
7.1	Індекс Лернера	< 0,05	0,05 - 0,16	0,16 - 0,25	> 0,25	2
7.2	Індикатор Буна	< -0,06	-0,06 - -0,04	-0,04 - -0,02	> -0,02	2
7.3	Індекс Херфиндаля-Хиршмана за активами	< 0,080	0,080 - 0,089	0,089 - 0,098	> 0,098	1

Виявлення стану банківської системи і її стійкості в залежності від значення показника агрегованого індексу стійкості [складено автором]

Агрегований індекс стійкості - Стійкість банківської системи				
Рік	2006	2007	2008	2009
Агрегований індекс стійкості (AIY)	2,4286	2,7143	2,7857	3,0714
Стійкість банківської системи	стан банківської системи нормальний з помірним рівнем ризиків	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків
Рік	2010	2011	2012	2013
Агрегований індекс стійкості (AIY)	2,9405	2,9524	3,1429	3,7619
Стійкість банківської системи	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків	стан банківської системи задовільний з тенденцією к підвищення ризиків	стан банківської системи задовільний з надмірними ризиками
Рік	2015	2015	2016	2017
Агрегований індекс стійкості (AIY)	4,0000	4,0119	3,8452	4,0952
Стійкість банківської системи	стан банківської системи задовільний з надмірними ризиками	банківська система не стабільна	стан банківської системи задовільний з надмірними ризиками	банківська система не стабільна
Рік	2018			
Агрегований індекс стійкості (AIY)	4,1071			
Стійкість банківської системи	Банківська система не стабільна			